

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG
KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH MINTAQAVIY MARKAZI**

**LOGOPEDIK MASHG’ULOTLARNI
REJALASHTIRISH VA TASHKIL ETISH**

**MODULI
BO‘YICHA**

O‘QUV–USLUBIY MAJMUUA

Buxoro – 2024

Mazkur o'quv uslubiy majmua Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi buyrug'i bilan tasdiqlangan oliy ta'lim muassalarining maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, filologiya va psixologiya ta'lim yo'nalishlarini bitirgan mutaxassislar **defektologiya(logopediya)** kasbiy qayta tayyorlash 5 oylik kursining Namunaviy o'quv reja va dasturiga muvofiq ishlab chiqilgan.

O'quv uslubiy majmua Buxoro davlat universiteti Kengashining 2024 yil 30-avgustdagi 1– sonli yig'lish qarori bilan tasdiqlangan.

- Tuzuvchi:** - BVPMM Maktabgacha ta'limni muvofiqlashtirish bo'limi boshlig'i **D.B.Xamrayeva**
- Taqrizchi:** - BVPMM Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim metodikalari kafedrası v.b dotsenti **N.X.Aslanova**

**O'quv -uslubiy majmua Buxoro davlat universiteti Ilmiy
Kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan
(2024 yil 30-avgustdagi 1– sonli bayonnoma)**

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR.....	
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI.....	
III. NAZARIY MATERIALLAR.....	
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI.....	
V. TESTLAR.....	
VI. GLOSSARIY.....	
VII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	

ISHCHI DASTUR

KIRISH

Ilk bolalik tibbiy va psixologik- pedagogik nuqtai nazardan bolaning rivojlanishidagi muhim bosqichlardandir. Bola hayotining dastlabki yillarida jamiyat bilan o‘zaro aloqadorligini, harakatini buzadigan salbiy omillar uning miyasini yetilish jarayonini kechiktiradi, tormozlaydi, analizatorlararo murakkab tizimning shakllanishiga to‘sqinlik qiladi. Bunday bolalarga o‘z vaqtida yordam ko‘rsatish uchun uning psixik va ijtimoiy rivojlanishidagi nuqsonlarni mumkin qadar erta aniqlash juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Agarda bolaning kompensator imkoniyatlari, to‘g‘ri tanlangan, olib borilgan psixologik - pedagogik korreksiyalash, davolash ishlari o‘zaro uyg‘unlashsa boladagi birlamchi psixik-jismoniy nuqsonlar ancha yumshatiladi, ba‘zan esa butunlay bartaraf etilishi mumkin. Bularning barchasi bolalar nogironligini, ularning rivojlanishidagi ikkilamchi nuqsonlarni yuzaga kelishini oldini olishga imkon yaratadi. Barvaqt yordam tashkil etishning asosiy maqsadlariga quyidagilar kiradi: ilk yoshdagi imkoniyati cheklangan bolalarni va ularning oilasini maxsus yordam bilan qamrab olish, bolalarning rivojlanishidagi buzilishlarni tashxis qilish va korreksiyalash, ikkilamchi nuqsonlarning yuzaga kelishini oldini olish, bolalarni me‘yorida rivojlanayotgan tengdoshlari orasiga integratsiyalash.

Bularning barchasi bo‘lajak defektologlarga ilk yoshdagi rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalarni psixologik-pedagogik tashxis qilish va ular bilan korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni olib borish metodlarini bilishlarini taqozo etadi. Shu sababli Maxsus pedagogika (Logopediya, surdopedagogika, oligofrenopedagogika) yo‘nalishi o‘quv rejasiga “Logopedik mashg‘ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish” fani kiritilgan.

Modulning maqsadi:

“Logopedik mashg‘ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish” moduli logopediya sohasida muhim ahamiyatga ega. Ushbu modulning maqsadi logopedik

mashg'ulotlarni samarali tashkil etish va rejalashtirish orqali nutq va kommunikatsiya muammolarini bartaraf etishga yordam berishdir.

Modul quyidagi asosiy maqsadlarni o'z ichiga oladi: Logopedik mashg'ulotlar uchun individual va guruh rejalari ishlab chiqish, turli pedagogik yondashuvlar va metodlarni o'rganish, ulardan foydalanish, mashg'ulotlar uchun zarur bo'lgan o'quv materiallari va vositalarini tanlash, logopedik mashg'ulotlarning samaradorligini baholash va kerakli o'zgarishlarni kiritish, oila va jamiyat bilan hamkorlikni mustahkamlash, nutq muammolari bo'yicha ma'rifiy ishlarda ishtirok etish. Ushbu modul logopedik mutaxassislarning professional ko'nikmalarini oshirishga va sifatli logopedik yordam ko'rsatishga yordam beradi.

Modulning vazifalari:

“Logopedik mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish” modulining vazifalari qayta tayyorgarlik guruhlar uchun muhimdir. Ushbu vazifalar logopedik faoliyatni samarali amalga oshirishga qaratilgan asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

1. **Logopedik tashxis:** Nutq va kommunikatsiya muammolarini aniqlash va ularni bartaraf etish yo'nalishlarini belgilash.
2. **Reja ishlab chiqish:** Har bir bemor yoki guruh uchun individual logopedik mashg'ulotlar rejasini tayyorlash.
3. **Mashg'ulotlar metodikasini belgilash:** Turli yondashuvlar va metodlarni o'rganish va ularni amaliy mashg'ulotlarga qo'llash.
4. **O'quv materiallari va resurslarini tayyorlash:** Mashg'ulotlar uchun zarur bo'lgan materiallarni tanlash va tayyorlash.
5. **Mashg'ulotlar samaradorligini baholash:** O'tkazilgan mashg'ulotlarning natijalarini baholab, kerakli o'zgarishlarni kiritish.
6. **Oila va jamiyat bilan hamkorlik:** Oila a'zolari bilan aloqa o'rnatish va jamiyatda logopedik muammolar haqida ma'rifat berish.
7. **Professional rivojlanish:** Logopedik faoliyat sohasida yangi bilim va ko'nikmalarni o'rganish va ularni amaliyotda qo'llash.

Ushbu vazifalar logopedik xizmatlarning sifatini oshirish va bemorlar bilan samarali ishlashga yordam beradi.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar.

Tinglovchi:

- Mashg'ulotlar jarayonida pedagogik va innovatsion texnologiyalarni qo'llash;
- Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish uchun dasturlar majmuini qo'llay olish;
- Nutqning patologiyasi, bosh miya yarim sharlarining oily faoliyati, nerv tizimining kasalliklarini tahlil qilish;
- Dislaliya, Rinolaliya, Dizartriya, Alaliya, Afaziya, jarayonlarida bolalarni kuzatish va tahlil qilish;
- Zamonaviy talab va yondashuvlar asosida mashg'ulot ishlanmalarini tayyorlash, mashg'ulotlarni kuzatish va tahlil qilish;
- Logopedik mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish;
- Me'yorida rivojlanayotgan bolalarning go'daklik, ilk yosh va makatabgacha yoshida psixik va jismoniy, nutqiy rivojlanish qonuniyatlari, eshitish, ko'rish idroki, harakat malakalari, nutq malakalarining rivojlanishini tahlil qilish;
- Mashg'ulotlarda lug'atni boyitish ishlarini olib boorish, nutq kamchiligiga ega bolalarda Grammatik jihatdan to'g'ri nutqni shakllantirish va rivojlantirish;
- Psixik va jismoniy rivojlanishida kamchiligi bo'lgan bolalarda namoyon bo'ladigan nuqson va kasalliklarning nazariy asoslarini yoritib berish malakalariga ega bo'lishi lozim.

Modulni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

Modul nazariy, amaliy, ko'chma va mustaqil mashg'ulotlar shaklida olib boriladi. Nazariy mashg'ulotlarda Logopedik mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish maqsad va vazifalari hamda asosiy tamoyillari mazmuniga oid ma'lumotlar beriladi.

Amaliy mashg'ulotlarda texnik vositalardan, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash va boshqa interfaol ta'lim usullaridan foydalanish nazarda tutiladi.

Ko'chma mashg'ulotlar o'quv rejasiga asosan ba'zaviy tashkilot va korxonalarda o'tkaziladi.

Mustaqil ta'lim modul asosida ishlab chiqilgan topshiriqlar asosida, ajratilgan soatlar hajmiga ko'ra o'quv-ijodiy ishlanmalar, o'quv loyihalari shaklida tashkil etiladi

Modulning o'quv rejadagi boshqa modullar bilan bog'liqligi va uzviyligi

Modul mazmuni o'quv rejadagi "Ta'lim tizimida ta'lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishning huquqiy-me'yoriy asoslari", "Logopediya", "logopsixologiya", "Nutqida kamchiligi bo'lgan bolalarning psixologik-pedagogik diagnostikasi", "Inklyuziv ta'lim", "Nutqning ontogenezida rivojlanishi", "Logopedik o'yin", "Erta tashxis va abilitatsiya", "Logopedik ritmika", "Nutq o'stirish maxsus metodikasi" modullari bilan uzviy bog'langan holda bo'lg'usi tarbiyachilarning kasbiy pedagogik tayyorgarlik darajasini shakllantirish va orttirishga xizmat qiladi.

Modulning uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Asosiy qismda modulning mavzulari mantiqiy ketma-ketlikda keltiriladi. Har bir mavzuning mohiyati asosiy tushunchalar va tezislar orqali ochib beriladi. Modul **"Erta tashxis"**, **"Logopedik o'yin"** o'quv modullaridan keyin turadi. Bunda mavzu bo'yicha tinglovchilarga yetkazilishi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar nazarda tutiladi.

Modulning ta'limdagi o'rni

Tinglovchilarni logopedik mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish talablari asosida logopedik mashg'ulotlarni o'tishning zamonaviy texnologiya va

metodlari bilan tanishtirish hamda ularni amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish orqali ta'lim samaradorligini ta'minlashdan iborat.

2.8. "Logopedik mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish" moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchilarning jami o'quv yuklamasi					
		Auditoriya o'quv yuklamasi					
		jumladan					
		Hammasi	Jami	Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot	Mustaqil ta'lim
1	Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari.	6	4	2	2		2
2	Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar tahlili.	8	6	2	2	2	2
3	Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilada, oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari.	8	6	2	2	2	2
4	Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va oilalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish.	6	6	2	2	2	
5	Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion-logopedik ish tizimi	6	4	2	2		2
	Jami	34	26	10	10	6	8

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari. (2 soat)

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda yangicha yondashuvlarni aks ettiradi. Ushbu tendensiyalar individual yondashuvni, interaktiv metodlarni va multimediyali texnologiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Oila va jamiyat bilan hamkorlikni kuchaytirish, o'quv materiallarini diversifikatsiya qilish va samaradorlikni baholash jarayonlari ham muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar logopedik xizmatlarning sifatini oshirish, bolalarning individual ehtiyojlarini qondirish va umumiy rivojlanishlariga yordam berishga qaratilgan. Zamonaviy logopediya, shuningdek, psixologik va pedagogik innovatsiyalarni integratsiyalash orqali yanada samarali natijalarga erishish haqida umumiy nazariy bilimlar berish.

2-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar tahlili. (2 soat)

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu yondashuvlar orasida individual va guruh mashg'ulotlari, interaktiv metodlar, o'yin orqali o'rganish, hamda texnologiyalardan foydalanish kabilar mavjud. Individual yondashuv, har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga olish orqali, natijalarni yaxshilashga yordam beradi. Guruh mashg'ulotlari esa ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Interaktiv metodlar, masalan, o'yinlar va ko'rgazmali materiallar, ishtirokchilarni jalb qilish va motivatsiyani oshirish uchun keng qo'llaniladi. Texnologik yondashuvlar, masofaviy ta'lim va multimedia vositalaridan foydalanish, mashg'ulotlarni yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar tahlili, logopedik faoliyatning zamonaviy talablarga mos kelishini ta'minlaydi va bemorlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilada, oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari. (2 soat)

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilaning roli va oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari muhim ahamiyatga ega. Oilaviy muhit, bolalar uchun qulay sharoit yaratib, ularning nutq rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy-metodik asoslar, birinchi navbatda, oila a'zolarining bolaga bo'lgan yondashuvini, o'zaro muloqotni va tarbiyaviy usullarni o'z ichiga oladi. Oilada nutq kamchiligini bartaraf etish uchun psixologik qo'llab-quvvatlash, muloqot va faoliyat orqali interaktiv o'quv muhitini yaratish muhimdir. Ota-onalar bolalarining nutqiy rivojlanishiga qiziqish bilan yondashishlari, o'zaro muloqotni rag'batlantirishi va maxsus mashg'ulotlarda ishtirok etishlari zarur.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar oilaviy muhitda qo'llanilgan ilmiy asoslangan metodlar orqali samarali bo'ladi, bu esa bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning ijtimoiy moslashuvini yaxshilaydi.

4-mavzu: Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va ota-onalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish. (2 soat)

Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va ota-onalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayon, bolalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda ikkita asosiy tomonning birgalikdagi harakatini ta'minlaydi. Pedagoglar, logopedik faoliyatni amalga oshirishda professional bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishsa, ota-onalar esa bolalarining uyda o'rganishini davom ettirish uchun muhim rol o'ynaydi.

Hamkorlikni tashkil etish jarayonida maqsadli rejalashtirish, oila va ta'lim muassasasi o'rtasida ma'lumot almashish, va birgalikdagi mashg'ulotlarni o'tkazish muhimdir. Ota-onalarga nutq kamchiliklarini bartaraf etish bo'yicha qo'llanmalar va tavsiyalar berish, ularni bolalarining rivojlanishida faol ishtirok etishga

rag'batlantirish zarur. Shuningdek, pedagoglar ota-onalar bilan muntazam muloqot o'rnatib, bolalarning natijalarini baholash va o'zaro fikr almashish orqali hamkorlikni kuchaytirishi mumkin

5-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion- logopedik ish tizimi (2 soat)

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion-logopedik ish tizimi, ota-onalarning faol ishtirokini ta'minlash, logopedik mashg'ulotlar va uy sharoitida o'zaro muloqotning sifatini oshirishni o'z ichiga oladi. Korreksion-logopedik ish, avvalo, bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olib, maxsus reja asosida amalga oshiriladi. Bu jarayonda ota-onalarga nutq kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish uchun kerakli strategiyalar va metodlar bo'yicha ma'lumot beriladi. Oila muhitida o'zaro muloqot, o'yinlar, va kreativ faoliyatlar orqali bolalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berish maqsad qilinadi.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari. (2 soat)

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda yangicha yondashuvlarni aks ettiradi. Ushbu tendensiyalar individual yondashuvni, interaktiv metodlarni va multimediyali texnologiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Oila va jamiyat bilan hamkorlikni kuchaytirish, o'quv materiallarini diversifikatsiya qilish va samaradorlikni baholash jarayonlari ham muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar logopedik xizmatlarning sifatini oshirish, bolalarning individual ehtiyojlarini qondirish va umumiy rivojlanishlariga yordam berishga qaratilgan. Zamonaviy logopediya, shuningdek, psixologik va pedagogik innovatsiyalarni integratsiyalash orqali yanada samarali natijalarga erishish haqida umumiy amaliy tajribalar o'rganish.

2-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar tahlili. (2 soat)

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu

yondashuvlar orasida individual va guruh mashg'ulotlari, interaktiv metodlar, o'yin orqali o'rganish, hamda texnologiyalardan foydalanish kabilar mavjud. Individual yondashuv, har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga olish orqali, natijalarni yaxshilashga yordam beradi. Guruh mashg'ulotlari esa ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Interaktiv metodlar, masalan, o'yinlar va ko'rgazmali materiallar, ishtirokchilarni jalb qilish va motivatsiyani oshirish uchun keng qo'llaniladi. Texnologik yondashuvlar, masofaviy ta'lim va multimedia vositalaridan foydalanish, mashg'ulotlarni yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar tahlili, logopedik faoliyatning zamonaviy talablarga mos kelishini ta'minlaydi va bemorlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish to'g'risida amaliy ishlarni bajarish.

3-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilada, oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari. (2 soat)

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilaning roli va oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari muhim ahamiyatga ega. Oilaviy muhit, bolalar uchun qulay sharoit yaratib, ularning nutq rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy-metodik asoslar, birinchi navbatda, oila a'zolarining bolaga bo'lgan yondashuvini, o'zaro muloqotni va tarbiyaviy usullarni o'z ichiga oladi. Oilada nutq kamchiligini bartaraf etish uchun psixologik qo'llab-quvvatlash, muloqot va faoliyat orqali interaktiv o'quv muhitini yaratish muhimdir. Ota-onalar bolalarining nutqiy rivojlanishiga qiziqish bilan yondashishlari, o'zaro muloqotni rag'batlantirishi va maxsus mashg'ulotlarda ishtirok etishlari zarurligi haqida amaliy bilimlar berish.

4-mavzu: Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va ota-onalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish. (2 soat)

Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va ota-onalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayon, bolalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda ikkita asosiy tomonning birgalikdagi harakatini ta'minlaydi. Pedagoglar, logopedik faoliyatni

amalga oshirishda professional bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishsa, ota-onalar esa bolalarining uyda o'rganishini davom ettirish uchun muhim rol o'ynaydi.

Hamkorlikni tashkil etish jarayonida maqsadli rejalashtirish, oila va ta'lim muassasasi o'rtasida ma'lumot almashish, va birgalikdagi mashg'ulotlarni o'tkazish muhimdir. Ota-onalarga nutq kamchiliklarini bartaraf etish bo'yicha qo'llanmalar va tavsiyalar berish, ularni bolalarning rivojlanishida faol ishtirok etishga rag'batlantirishni amaliy tarzda tushuntirish.

5-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion- logopedik ish tizimi (2 soat)

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion-logopedik ish tizimi, ota-onalarning faol ishtirokini ta'minlash, logopedik mashg'ulotlar va uy sharoitida o'zaro muloqotning sifatini oshirishni o'z ichiga oladi. Korreksion-logopedik ish, avvalo, bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olib, maxsus reja asosida amalga oshiriladi. Bu jarayonda ota-onalarga nutq kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish uchun kerakli strategiyalar va metodlar bo'yicha ma'lumot beriladi. Oila muhitida o'zaro muloqot, o'yinlar, va kreativ faoliyatlar orqali bolalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berish maqsad qilinishini amaliy tushuntirish.

KO'CHMA MASHGULOTLAR MAZMUNI SOATLARI

2-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar tahlili. (2 soat)

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu yondashuvlar orasida individual va guruh mashg'ulotlari, interaktiv metodlar, o'yin orqali o'rganish, hamda texnologiyalardan foydalanish kabilar mavjud. Individual yondashuv, har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga olish orqali, natijalarni yaxshilashga yordam beradi. Guruh mashg'ulotlari esa ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Interaktiv metodlar, masalan, o'yinlar va ko'rgazmali materiallar, ishtirokchilarni jalb qilish va motivatsiyani oshirish uchun keng qo'llaniladi. Texnologik yondashuvlar, masofaviy ta'lim va multimedia

vositalaridan foydalanish, mashg'ulotlarni yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar tahlili, logopedik faoliyatning zamonaviy talablarga mos kelishini ta'minlaydi va bemorlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilada, oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari. (2 soat)

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilaning roli va oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari muhim ahamiyatga ega. Oilaviy muhit, bolalar uchun qulay sharoit yaratib, ularning nutq rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy-metodik asoslar, birinchi navbatda, oila a'zolarining bolaga bo'lgan yondashuvini, o'zaro muloqotni va tarbiyaviy usullarni o'z ichiga oladi. Oilada nutq kamchiligini bartaraf etish uchun psixologik qo'llab-quvvatlash, muloqot va faoliyat orqali interaktiv o'quv muhitini yaratish muhimdir. Ota-onalar bolalarining nutqiy rivojlanishiga qiziqish bilan yondashishlari, o'zaro muloqotni rag'batlantirishi va maxsus mashg'ulotlarda ishtirok etishlari zarur.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar oilaviy muhitda qo'llanilgan ilmiy asoslangan metodlar orqali samarali bo'ladi, bu esa bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning ijtimoiy moslashuvini ko'chma mashg'ulotlarda ko'rish

4-mavzu: Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va ota-onalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish. (2 soat)

Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va ota-onalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayon, bolalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda ikkita asosiy tomonning birgalikdagi harakatini ta'minlaydi. Pedagoglar, logopedik faoliyatni amalga oshirishda professional bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishsa, ota-onalar esa bolalarining uyda o'rganishini davom ettirish uchun muhim rol o'ynaydi.

Hamkorlikni tashkil etish jarayonida maqsadli rejalashtirish, oila va ta'lim muassasasi o'rtasida ma'lumot almashish, va birgalikdagi mashg'ulotlarni o'tkazish muhimdir. Ota-onalarga nutq kamchiliklarini bartaraf etish bo'yicha qo'llanmalar va tavsiyalar berish, ularni bolalarning rivojlanishida faol ishtirok etishga rag'batlantirish zarur. Shuningdek, pedagoglar ota-onalar bilan muntazam muloqot o'rnatib, bolalarning natijalarini baholash va o'zaro fikr almashish orqali hamkorlikni kuchaytirishini ko'chma mashg'ulot jarayonida ko'rish.

MUSTAQIL TAYYORGARLIK MAZMUNI

1-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari. (2 soat)

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda yangicha yondashuvlarni aks ettiradi. Ushbu tendensiyalar individual yondashuvni, interaktiv metodlarni va multimediyali texnologiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Oila va jamiyat bilan hamkorlikni kuchaytirish, o'quv materiallarini diversifikatsiya qilish va samaradorlikni baholash jarayonlari ham muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar logopedik xizmatlarning sifatini oshirish, bolalarning individual ehtiyojlarini qondirish va umumiy rivojlanishlariga yordam berishga qaratilgan. Zamonaviy logopediya, shuningdek, psixologik va pedagogik innovatsiyalarni integratsiyalash orqali yanada samarali natijalarga erishish haqida mustaqil ma'lumotlar to'plash.

2-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar tahlili. (2 soat)

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu yondashuvlar orasida individual va guruh mashg'ulotlari, interaktiv metodlar, o'yin orqali o'rganish, hamda texnologiyalardan foydalanish kabilar mavjud. Individual yondashuv, har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga olish orqali, natijalarni yaxshilashga yordam beradi. Guruh mashg'ulotlari esa ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Interaktiv metodlar, masalan, o'yinlar va

ko'rgazmali materiallar, ishtirokchilarni jalb qilish va motivatsiyani oshirish uchun keng qo'llaniladi. Texnologik yondashuvlar, masofaviy ta'lim va multimedia vositalaridan foydalanish, mashg'ulotlarni yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar tahlili, logopedik faoliyatning zamonaviy talablarga mos kelishini ta'minlaydi va bemorlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi haqida mustaqil ma'lumot to'plash.

3-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilada, oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari. (2 soat)

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilaning roli va oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari muhim ahamiyatga ega. Oilaviy muhit, bolalar uchun qulay sharoit yaratib, ularning nutq rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy-metodik asoslar, birinchi navbatda, oila a'zolarining bolaga bo'lgan yondashuvini, o'zaro muloqotni va tarbiyaviy usullarni o'z ichiga oladi. Oilada nutq kamchiligini bartaraf etish uchun psixologik qo'llab-quvvatlash, muloqot va faoliyat orqali interaktiv o'quv muhitini yaratish muhimdir. Ota-onalar bolalarining nutqiy rivojlanishiga qiziqish bilan yondashishlari, o'zaro muloqotni rag'batlantirishi va maxsus mashg'ulotlarda ishtirok etishlari zarur.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar oilaviy muhitda qo'llanilgan ilmiy asoslangan metodlar orqali samarali bo'ladi, bu esa bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning ijtimoiy moslashuvini yaxsh haqida mustaqil ma'lumot to'plash.

5-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korrektsion- logopedik ish tizimi (2 soat)

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korrektsion-logopedik ish tizimi, ota-onalarning faol ishtirokini ta'minlash, logopedik mashg'ulotlar va uy sharoitida o'zaro muloqotning sifatini oshirishni o'z ichiga oladi. Korrektsion-logopedik ish, avvalo, bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olib, maxsus reja asosida amalga oshiriladi. Bu jarayonda ota-onalarga nutq kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish uchun kerakli strategiyalar va metodlar bo'yicha ma'lumot beriladi. Oila muhitida o'zaro muloqot, o'yinlar, va

kreativ faoliyatlar orqali bolalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berish maqsad qilinib, mustaqil izlanish

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, aqliy qiziqishni rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- bahs va munozaralar (topshiriqlar echimi bo'yicha dalillar va asosli ma'lumotlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

O'QITISH VOSITALARI

Doska; Markerlar; Tarqatma materiallar; Videoproyektor; Vatman qog'ozi, Slaydlar, logopedik asboblari

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ayupova M.Y Logopediya . Darslik. T.: O'zbekiston, 2023
2. Po'latxojayeva M.R. Defektologiyaning klinik asoslari. O'quv qo'llanma. T.: TDPU - 2013
3. Muzaffarova Xayitgul, Egamberdiyeva Shaxnoza. Erta tashxis va abilitatsiya. Uslubiy ko'rsatma. Jizzax-2023
4. Chicherina Ya., Isaeva D., Bondareva Ye. Erta tashxis va abilitatsiya. T.:RBIMM, 2010 yil.
5. Chicherina Ya., Isaeva D., Bondareva Ye. Erta tashxis va abilitatsiya. T.:RBIMM, 2010 yil.
6. L.R.Mo'minova, N.Z.Abidova va boshqalar. Maxsus psixologiya. – T.:O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti, 2013
7. Logopediya. (pod red. A.S.Volkovoy). M.: Vlados. 2003 g
8. Muminova L., Ayupova M. Logopediya. T.: O'qituvchi 1993 y.
9. Muminova L., Чичерина Я., Нуркелдиева Д. Диагностика психофизического развития детей первых лет жизни. Т.: РССАД, 2007г.
10. Muzaffarova X.N., Maktabgacha logopediya. Jizzax.: “Ruhshona servis”,
11. Hamidova M.U. Maxsus pedagogika. Toshkent. 2020, NIF MSH

TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 30 sentabrdagi “Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3955-son qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ 4312-son qarori.
3. “O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari” T.: 2018 yil.
4. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining Davlat o‘quv dasturi.T.: 2018 yil.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-son qarori.
6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli qarori
7. Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida” gi 99-sonli buyrug‘i

ELEKTRON TA’LIM RESURSLARI

1. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim fan va innovatsiyalar vazirligi sayti
2. www.uzedu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti
3. www.president.uz – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti portali
4. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumati portali
5. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma’lumotlar milliy ba’zasi sayti
6. uz.wikipedia.org Logopediya

NAZARIY
MASHG'ULOTLAR
MAZMUNI

1-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari. (2 soat)

Reja:

1. Logopedik mashg'ulotlarning zamonaviy tendensiyalari
2. Logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuv va interaktiv metodlar
3. Zamonaviy logopedik yondashuvlarning asosiy tamoyillari

1. Logopedik mashg'ulotlarning zamonaviy tendensiyalari

Bugungi kunda logopediya, nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda innovatsion yondashuvlarni o'z ichiga olgan murakkab jarayon sifatida rivojlanmoqda. Zamonaviy logopedik xizmatlar bolalarning nutq rivojlanishiga individual yondashuvni taqdim etadi. Nutqni rivojlantirishda yangicha pedagogik va psixologik yondashuvlar muhim o'rin tutadi, chunki har bir bola o'ziga xos bo'lib, uning ehtiyojlari va rivojlanish sur'ati turlicha bo'ladi.

Bugungi kunda nutq rivojlanishini ta'minlash uchun an'anaviy yondashuvlar bilan birga, yangi texnologiyalar va pedagogik metodlarni qo'llash ham zarur bo'lmoqda. Masalan, interaktiv metodlar va multimediyali texnologiyalar bolalarning o'zlashtirish jarayonini sezilarli darajada osonlashtiradi va samarali qiladi. Ushbu metodlar bolalarning faolligini oshiradi va ularni o'rganishga rag'batlantiradi.

Zamonaviy logopediya nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda innovatsion yondashuvlarni qo'llashga katta e'tibor qaratmoqda. Bugungi kunda logopedik mashg'ulotlar faqat an'anaviy usullarga tayangan holda emas, balki zamonaviy pedagogik, psixologik va texnologik yondashuvlarni o'z ichiga olgan kompleks jarayon sifatida rivojlanmoqda. Logopedik xizmatlarning maqsadi bolalarning individual ehtiyojlarini qondirish, ularning umumiy rivojlanishiga yordam berish va nutqni shakllantirishda eng yaxshi natijalarga erishishdan iborat.

Zamonaviy logopedik mashg'ulotlarning asosiy tendensiyalari

Zamonaviy logopedik mashg'ulotlarning asosiy tendensiyalari

Zamonaviy logopediya: pedagogik, psixologik va texnologik yondashuvlar
Nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda yangi yondashuvlar
Logopedik xizmatlar samaradorligini oshirish

Individual yondashuv-Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishda individual yondashuvning ahamiyati oshib bormoqda. Har bir bolaning nutq va rivojlanishidagi muammolar o'ziga xos, shuning uchun mashg'ulotlar shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirilishi zarur. Bunda, bolalar bilan ishlashda individual qiziqishlar, nutq rivojlanishining jismoniy va psixologik xususiyatlari inobatga olinadi. Bu yondashuv natijasida bolalar o'zlarining nutq ko'nikmalarini tezroq rivojlantiradi.

Interaktiv metodlar - Zamonaviy logopediya interaktiv yondashuvni qo'llashni taqozo etadi. Interaktiv metodlar orqali bolalar faqat passiv ravishda mashg'ulotda qatnashmaydi, balki faol ishtirok etishadi. Bu metodlar o'yinlar, dialoglar, rolli o'yinlar va turli xil muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladi. Interaktivlik bolalarga nutqni tabiiy muhitda rivojlantirish imkonini beradi, bu esa o'z navbatida nutq ko'nikmalarining yanada tezroq shakllanishiga yordam beradi.

2. Logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuv va interaktiv metodlar

Logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuvning ahamiyati kundan-kunga ortib bormoqda. Har bir bola o'zining nutq va rivojlanishiga qarab maxsus mashqlar va yondashuvlarni talab qiladi. Bolalar bilan ishlashda individual yondashuv, ularning qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan mashg'ulotlar tashkil etishga imkon beradi.

Bundan tashqari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'z ichiga interaktiv metodlarni ham oladi. Interaktiv metodlar bolalarning mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlariga yordam beradi. Masalan, o'yinlar, rolli o'yinlar va muammolarni hal qilish orqali bolalar nafaqat nutq ko'nikmalarini, balki ijtimoiy va emotsional qobiliyatlarini ham rivojlantirishadi. Bu yondashuv bolalar o'rtasidagi kommunikatsiya va muloqotni rag'batlantiradi, nutqni tabiiy ravishda rivojlantirish imkonini yaratadi.

1. Logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuv va interaktiv metodlar

- o Bolalarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan mashg'ulotlar
- o Nutqni rivojlantirishda o'yin va rol o'ynash metodlari
- o Mashg'ulotlarning motivatsion jihatlari

Multimediya texnologiyalarni qo'llash-Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash logopedik mashg'ulotlarni yanada samarali va qiziqarli qiladi. Interaktiv ta'lim dasturlari, mobil ilovalar, audio va video materiallar yordamida nutq rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin. Masalan, logopedik mashg'ulotlar uchun maxsus ishlab chiqilgan ilovalar va interaktiv o'quv dasturlari bolalarga o'z nutq ko'nikmalarini yanada faol rivojlantirishga yordam beradi. Bunday texnologiyalar bolalar bilan ishlashda vaqtni samarali tashkil qilishga imkon yaratadi.

Zamonaviy logopediya, shuningdek, pedagogik va psixologik innovatsiyalarni integratsiyalash orqali yanada samarali natijalarga erishish imkonini yaratadi. Logopedik mashg'ulotlarda psixologik yondashuvlar ham muhim o'rin tutadi. Bolalarning emotsional holati, motivatsiyasi va psixologik salomatligi nutq rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun logopediya mashg'ulotlari bolalar psixologiyasini inobatga olgan holda tashkil etilishi kerak.

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari bolalar nutqini rivojlantirishda individual yondashuv, interaktiv metodlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Oila va jamiyat bilan hamkorlik, o'quv materiallarining diversifikatsiyasi va samaradorlikni baholash jarayonlari ham logopedik jarayonning samaradorligini oshiradi. Zamonaviy logopediya, pedagogik va psixologik innovatsiyalarni integratsiyalash orqali bolalarning nutq rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va logopedik xizmatlarning sifatini oshiradi.

3. Zamonaviy logopedik yondashuvlarning asosiy tamoyillari

Oila va jamiyat bilan hamkorlik-Zamonaviy logopediya, shuningdek, bolalarning oilasi va jamiyati bilan yaqin hamkorlikni talab etadi. Oila a'zolari bolalarining nutq rivojlanishini kuzatib borishlari va mashg'ulotlar bilan uyda ham shug'ullanishlari

kerak. Oila va jamiyatning faol ishtiroki logopedik jarayonning samaradorligini oshiradi. Jamiyatdagi ijtimoiy tashabbuslar, masalan, nutqni rivojlantirish bo'yicha o'quv dasturlari va seminarlar o'tkazish bolalarning rivojlanishiga katta yordam beradi.

O'quv materiallarini diversifikatsiya qilish-Logopedik mashg'ulotlarda o'quv materiallarini turli shakllarda, ya'ni matnli, audio, vizual va interaktiv materiallar shaklida taqdim etish muhim ahamiyatga ega. Materiallarning diversifikatsiyasi bolalarning turli uslubda o'rganishlariga imkon yaratadi. Nutqni rivojlantirish uchun maxsus yozilgan hikoyalar, she'rlar, tovushlarni ajratish mashqlari, shuningdek, turli xil o'yinlar va quvnoq mashg'ulotlar bolalar uchun samarali bo'ladi.

Samaradorlikni baholash va monitoring qilish - Mashg'ulotlar samaradorligini baholash jarayoni muhim. Natijalarni muntazam ravishda baholash, bolalarning rivojlanishidagi o'zgarishlarni kuzatish, ularning nutq ko'nikmalarining qanday o'sayotganini aniqlash zarur. Samaradorlikni baholash uchun aniq mezonlar va indikatorlar ishlatiladi. Bu baholash jarayoni bolalarning individual xususiyatlariga moslashtirilgan mutanosib mashg'ulotlarni tashkil etishga yordam beradi.

Tavsiyalar: Logopedik mashg'ulotlarda o'qituvchi va murabbiylar o'rtasida doimiy malaka oshirish va tajriba almashish tizimini joriy etish, Multimedia va interaktiv texnologiyalarni kengroq qo'llash, ayniqsa mobil ilovalar va o'yinlar orqali nutqni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash, Oilaviy va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikni yanada kuchaytirish va o'qitish jarayonlarini ularga kengroq taqdim etish.

Zamonaviy texnologiyalar, ayniqsa multimediyali vositalar, logopedik mashg'ulotlarda samarali foydalanish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Mobil ilovalar, interaktiv o'quv dasturlari, video va audio materiallar yordamida bolalar nutqni rivojlantirishlari mumkin. Bunday texnologiyalar, shuningdek, o'qituvchilarga bolalar bilan ishlashni yanada samarali tashkil etishga imkon beradi.

Logopedik mashg'ulotlar samaradorligini oshirish uchun oila va jamiyatning hamkorligi ham muhim rol o'ynaydi. Oilalar bolalarining nutq rivojlanishini kuzatishlari va ularni mashg'ulotlarga qo'shishlari zarur. Oila a'zolari, ayniqsa, uyda bolalar bilan mashg'ulotlarni davom ettirishlari kerak. Jamiyatda, shuningdek, bolalar nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun ijtimoiy tashabbuslar tashkil etish muhimdir.

Nutqni rivojlantirishga oid seminarlar, dasturlar va faoliyatlar o'quvchilarga yanada kengroq imkoniyatlar yaratadi.

Zamonaviy logopediya nutq rivojlanishida individual yondashuv, interaktiv metodlar va multimediyali texnologiyalarni qo'llash orqali samarali natijalarga erishishni ta'minlaydi. Oila va jamiyatning faol ishtiroki, shuningdek, logopedik jarayonning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu yondashuvlar

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qodirova, T. S. (2020). *Logopediya: nazariy va amaliy asoslar*. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti.
2. Jasavina, A. P., & Yermakova, V. N. (2018). *Logopediya va nutq terapiyasi*. Moskva: "Pedagogika" nashriyoti.
3. Turaeva, S. A. (2019). *O'quv jarayonida logopedik texnologiyalarni qo'llash*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Solovyeva, T. A. (2017). *Logopediya va nutq terapiyasida yangi texnologiyalar*. Moskva: "Akademiya" nashriyoti.
5. Davronov, A. T. (2021). *Pedagogik innovatsiyalar va logopedik yondashuvlar*. Toshkent: "Yosh kuch" nashriyoti.
6. Gulomova, N. K. (2015). *Nutq va kommunikatsiya muammolarini hal qilishda interaktiv metodlar*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
7. Husniddinova, N. M. (2020). *Logopediya va ijtimoiy pedagogika*. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.
8. Bajayeva, R. B. (2022). *Nutq terapiyasining yangi metodlari*. Toshkent: Fan va ta'lim nashriyoti.

2-mavzu: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishga turli xil yondashuvlar tahlili. (2 soat)

Reja

1. Logopedik mashg'ulotlarga umumiy yondashuvlar: tahlil va ahamiyat
2. Logopedik mashg'ulotlarga turli yondashuvlarning tahlili
3. Logopedik mashg'ulotlarda turli yondashuvlar

Logopedik mashg'ulotlar bolalarning nutq rivojlanishini rag'batlantirish va kommunikatsiya muammolarini hal qilish uchun tashkil etiladi. Zamonaviy logopediya mashg'ulotlari bolalar ehtiyojlariga moslashgan va turli xil pedagogik metodlarni o'z ichiga olgan faoliyatlar bo'lib, har bir bolaning individual imkoniyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. Bunday mashg'ulotlarni samarali tashkil qilish uchun turli xil yondashuvlardan foydalanish zarur. Bu yondashuvlar orasida individual va guruh mashg'ulotlari, interaktiv metodlar, o'yin orqali o'rganish, hamda texnologiyalardan foydalanish kabi usullar mavjud.

2. Individual yondashuv: afzalliklari va kamchiliklari

Logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuv, har bir bolaning nutq va kommunikatsiya muammolarini inobatga olib, maxsus rejalashtirilgan mashg'ulotlarni taqdim etadi. Bu yondashuv orqali bolaning ehtiyojlariga mos keladigan metodlar, mashqlar va materiallar tanlanadi. Individual yondashuvning afzalligi shundaki, bolaning o'ziga xos rivojlanish sur'ati va ehtiyojlari hisobga olinadi, natijada mashg'ulotlar samaraliroq bo'ladi.

Masalan, agar bola tovushlarni to'g'ri talaffuz qilmasa, unga individual mashqlar orqali tovushlarni aniq aytish ko'nikmasi rivojlantiriladi. Bunday yondashuvda bolaga ko'proq diqqat va vaqt ajratish mumkin.

Biroq, individual mashg'ulotlar ko'proq vaqt va resurslarni talab qiladi. Shuningdek, har bir bolaga alohida e'tibor qaratish qiyin bo'lishi mumkin.

3. Guruh mashg'ulotlari va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Guruh mashg'ulotlari nutqni rivojlantirishda samarali bo'lishi mumkin, ayniqsa ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda. Guruhda bolalar bir-biri bilan muloqot qilishadi, o'z fikrlarini ifodalashadi va turli vaziyatlarda birgalikda ishlashni o'rganadilar. Guruh mashg'ulotlarining o'zi bolalarga ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, o'zaro muloqot va empatiya ko'nikmalarini o'rgatish imkoniyatini yaratadi.

Bunday mashg'ulotlarda interaktiv metodlar, o'yinlar va ko'rgazmali materiallar yordamida bolalar faol ravishda ishtirok etadilar. Bu esa motivatsiyani oshiradi, muloqotni kuchaytiradi va o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi.

4. Interaktiv metodlar va o'yin orqali o'rganish

Interaktiv metodlar, ayniqsa o'yinlar, logopedik mashg'ulotlarda keng qo'llaniladi. O'yinlar orqali bolalar o'zlarining nutq ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Misol uchun, rol o'yinlar orqali bolalar ijtimoiy muloqotni o'rganadilar, yangi so'zlar va iboralarni o'rganishadi. Bu metodlar bolalarga o'rganishni osonlashtiradi va ko'proq qiziqarli qiladi.

Shuningdek, o'yinlar bolalarning motivatsiyasini oshiradi va ularning faol ishtirokini ta'minlaydi. Ko'rgazmali materiallar (rasmlar, kartochkalar, diagrammalar) ham o'yinlarda yordamchi vosita sifatida ishlatiladi, bu orqali bolalar o'rgangan materialni yaxshiroq eslab qoladilar.

5. Texnologik yondashuvlar: samaradorlik va imkoniyatlar

Zamonaviy texnologiyalar logopedik mashg'ulotlarning samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega. Masofaviy ta'lim, mobil ilovalar, interaktiv dasturlar va multimedia vositalari orqali bolalar o'z vaqtida va oson o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu texnologiyalar bolalarga o'z nutqini o'rganishda qo'shimcha motivatsiya beradi.

Masofaviy ta'lim yordamida, masalan, video darslar va interaktiv o'yinlar orqali logopedik mashg'ulotlarni o'tkazish mumkin. Bunday yondashuvlar, ayniqsa, masofadan ishlashda foydalidir. Shuningdek, mobil ilovalar orqali bolalar bilan interaktiv mashg'ulotlar o'tkazish orqali nutqni rivojlantirishning samarali usullari yaratilib, mashg'ulotlarni qiziqarli va samarali qilish mumkin.

Xulosa

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishning turli xil yondashuvlari bolalarning nutq rivojlanishini

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Ibragimov, T.** (2020). *Logopediya: nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. **Xudoyberganova, M., & Saidov, R.** (2019). *Logopedik mashg'ulotlar: metod va yondashuvlar*. Toshkent: Ma'naviyat va Ma'rifat nashriyoti.
3. **Sharipova, N.** (2021). *Zamonaviy logopediya: o'quv metodlari va texnologiyalar*. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
4. **Mammadov, A., & Qodirov, R.** (2022). *Logopedik terapiya: individual va guruh mashg'ulotlari metodologiyasi*. Buxoro: Buxoro davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
5. **Akhmedova, Z.** (2020). *Interaktiv metodlar va texnologiyalar logopediya sohasida*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.

3-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilada, oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari. (2 soat)

1. Korreksion ishning oilada amalga oshirilishining asosiy prinsiplari
2. Oilaviy muhit va nutq rivojlanishining o'zaro aloqasi
3. Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar va oilaning roli

Oilaning nutq kamchiligiga ega bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlaridagi roli

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlarning samaradorligi oilaning o'ziga xos yondashuvi va qat'iy ishtirokiga bog'liq. Oila,

bolalarning birinchi ijtimoiy muhitidir, shuning uchun uning ta'siri juda katta. Oilaviy muhit, bolalar uchun nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda, muloqotni rag'batlantirishda va psixologik yordam ko'rsatishda muhim ahamiyatga ega. Oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari bolalarning nutq kamchiliklarini bartaraf etishga, ularning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda, oilaning faol ishtiroki va ularning metodik yondashuvi zarur. Ota-onalar, oilaviy muhitni bolalar uchun qulay qilib tashkil etib, ularning nutqiy rivojlanishini yaxshilashga yordam berishlari kerak. Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar, nafaqat mutaxassis-logopedning faoliyati, balki oila a'zolarining qo'llab-quvvatlashlari va faol ishtirokini ham talab etadi. Nutqning to'g'ri rivojlanishi oila muhitida amalga oshiriladigan muloqot va tarbiyaviy faoliyatga bevosita bog'liq. Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar uchun samarasiz bo'lgan faqat professional mashg'ulotlar, oilaviy qo'llab-quvvatlash va muvofiqlashtirilgan mehnatni ta'minlamasa, muvaffaqiyatga erishish qiyin bo'ladi. Shu sababli, bugungi ma'ruzada, oilada nutq kamchiligini bartaraf etishning ilmiy-metodik asoslari, oilaning roli va unga qaratilgan yondashuvlar haqida so'z yuritamiz.

1. Oilaning nutq kamchiligiga ega bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlaridagi roli

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar, mutaxassisning professional yondashuvi bilan birga, oilaning faol ishtirokini talab qiladi. Oila bolalarning birinchi ta'lim muhitidir va uning tarbiyaviy roli katta. Nutq rivojlanishi nafaqat individual mashg'ulotlarda, balki bolalar bilan o'tkaziladigan kundalik muloqotlarda ham amalga oshadi. Shu bois, oilaviy muhitdagi ta'sirlarni inobatga olish, natijalarni yanada samarali qiladi.

Oila bolalar uchun eng yaxshi ta'lim beruvchi va qo'llab-quvvatlovchi muhit bo'lishi kerak. Oilada nutq kamchiliklarini bartaraf etish uchun faqatgina mutaxassisning ishlari emas, balki ota-onalar va boshqa oila a'zolarining doimiy aloqalari, to'g'ri

yondashuvlari ham muhim ahamiyatga ega. Nutq kamchiliklarini bartaraf etishdagi oila a'zolarining roli quyidagi jihatlarda aks etadi:

- **Bolaga bo'lgan individual yondashuv:** Ota-onalar bolalarning nutqiy kamchiliklarini tushunib, ularning ehtiyojlariga mos ravishda yondashishlari kerak. Misol uchun, ba'zi bolalar tovushlarni chiqarishda qiynaladi, boshqalari esa so'zlarni to'liq aytishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Shuning uchun, oila a'zolarining bolalar bilan olib boriladigan interaktiv mashg'ulotlarga e'tibor qaratishlari zarur.
- **Muloqotda doimiy ishtirok:** Oilada bolalar bilan muloqotda doimiy ishtirok qilish zarur. Ota-onalar bolaning nutqiy rivojlanishida ishtirok etish orqali bolaga to'g'ri so'zlashni o'rgatishlari mumkin. Bu esa nutqni yaxshilashda, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda va o'rgatish jarayonini jonlantirishda muhimdir.

Psixologik yordam: Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda psixologik qo'llab-quvvatlash ham muhimdir. Ota-onalar, bolalarni qo'llab-quvvatlash orqali ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradilar. Bu, ayniqsa, bolalar nutq kamchiliklarini tuzatishda ko'pincha ruhiy toblanishga muhtoj bo'lgan paytlarda juda samarali bo'ladi.

2. Oilaviy muhit va nutq rivojlanishining o'zaro aloqasi

Oilaviy muhit bolalar nutqining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Nutq kamchiligiga ega bolalar bilan ishlashda oila, nafaqat bolaga psixologik qo'llab-quvvatlash ko'rsatish, balki samarali muloqot o'rnatish va rivojlantirish uchun ham muhimdir. Ota-onalar, bolalar bilan muntazam va to'g'ri muloqot qilishlari, ularning nutqini rivojlantirishda ularga yordam berishlari zarur.

Nutq kamchiligini bartaraf etish uchun ilmiy-metodik yondashuvlar, oila a'zolarining tarbiyaviy yondashuvini, muloqotning sifatini va bola bilan ishlashda qo'llaniladigan metodlarni o'z ichiga oladi. Oila muhitida interaktiv metodlardan foydalanish, bolalar bilan mashg'ulotlar va o'yinlar orqali nutqni rivojlantirish imkoniyatlari mavjud.

2. Oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari

Oila nutq kamchiliklariga ega bolalar bilan olib boriladigan tarbiyaviy faoliyatni to'g'ri yo'naltirishi va metodik jihatdan asoslashni talab qiladi. Nutq kamchiligini bartaraf etish jarayonida oila a'zolarining to'g'ri metodlarni qo'llashlari va bilimli yondashuvlari zarur. Oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Nutqiy rivojlanishga ilmiy yondashuvlar:** Nutqning rivojlanishi jarayonida ilmiy-metodik asoslar o'rganilishi kerak. Bu, o'quv materiallari va mashqlarni tanlashda to'g'ri yondashuvni va samarali metodlarni qo'llashga yordam beradi. Oiladagi muloqotlarda va o'quv faoliyatlarida ilmiy asoslangan yondashuvlarni qo'llash, bolaga turli xil so'zlarni o'rgatish, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda yordam beradi.
- **Oila a'zolarining tarbiyaviy metodlari:** Ota-onalar va boshqa oila a'zolarining tarbiyaviy metodlari bolalarning nutq rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Bolalar bilan o'tkaziladigan o'yinlar, mashqlar va o'rgatish jarayonidagi yondashuvlar bolalar nutqini rivojlantirishda qo'llanilishi kerak. Masalan, so'z o'rgatish uchun rasmlı kartalar, tovushlar orqali mashqlar, rolly o'yinlar va boshqa metodlar samarali natijalar berishi mumkin.

Tarbiyaviy yondashuvlarning o'zaro bog'liqligi: Nutq rivojlanishida tarbiyaviy metodlar bolalar bilan o'tkaziladigan muloqotda yondashuvlarni uyg'unlashtirishni talab qiladi. Oilada o'rgatish jarayonida ota-onalar bolalar bilan to'g'ri, so'zlar, jumlar va iboralar orqali muloqot qilishlari zarur. Bu, o'z navbatida, nutqni tez rivojlantirishga

3. Oila va bolalar o'rtasidagi muloqot: ilmiy-metodik yondashuvlar

Ota-onalar va bolalar o'rtasidagi muloqot bolalarning nutq rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Oila muhitida bolalar bilan muloqot o'rnatish, nutqni to'g'ri ishlatish va yangi so'zlarni o'rganish uchun interaktiv usullarni qo'llash samarali bo'ladi. O'quv faoliyatlari va o'yinlar orqali oila a'zolari bolalarni nutqni rivojlantirishga rag'batlantirishlari kerak.

Shuningdek, oilada bolalar bilan muloqotda psixologik qo'llab-quvvatlashni ham hisobga olish kerak. Ota-onalar bolalarning o'ziga ishonchini oshirishi va ularni nutqiy rivojlanishga yo'naltirish uchun pozitif yondashuvlar va o'zaro muloqotni rag'batlantirishi lozim.

4. Nutq kamchiligini bartaraf etish uchun interaktiv o'quv muhitini yaratish

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar uchun interaktiv o'quv muhitini yaratish, ularning nutqini rivojlantirishda juda muhimdir. Oila a'zolarining bolalar bilan birgalikda o'yinlar o'ynashlari, nutqni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlarga qatnashishlari zarur. Interaktiv usullar bolalarga nutqni to'g'ri ifodalashni o'rgatishda yordam beradi va o'rganishni qiziqarli qiladi.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlarning samaradorligi oila a'zolarining faol ishtirokiga va ilmiy-metodik yondashuvlarga bog'liq. Oilaviy muhitda nutqni rivojlantirish uchun rag'batlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish, psixologik yordam va samarali muloqot orqali bolalarning nutq rivojlanishiga yordam berish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Ibragimov, T.** (2021). *Oilaviy tarbiya va bolalar nutqining rivojlanishi*. Toshkent: O'zbekiston milliy
2. **Xudoyberganova, M., & Saidov, R.** (2019). *Logopedik mashg'ulotlar: metod va yondashuvlar*. Toshkent: Ma'naviyat va Ma'rifat nashriyoti.
3. **Sharipova, N.** (2021). *Zamonaviy logopediya: o'quv metodlari va texnologiyalar*. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
4. **Mammadov, A., & Qodirov, R.** (2022). *Logopedik terapiya: individual va guruh mashg'ulotlari metodologiyasi*. Buxoro: Buxoro davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
5. **Akhmedova, Z.** (2020). *Interaktiv metodlar va texnologiyalar logopediya sohasida*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirl

4-Mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga nutqiy jihatdan tayyorlash

Reja:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishning korreksion logopedik ish tizimi.

2. Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish.

3. Mashg'ulotlar davomida bolalarning og'zaki nutqini o'rnatish texnologiyasi

4. Nutq nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashda ota-onalarning o'rni

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizomga muvofiq bola maktabgacha ta'limni uyda, ota-onalarning mustaqil ta'lim berishi orqali yoki doimiy faoliyat ko'rsatadigan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlariga jalb qilinmagan bolalar uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarda, maktablarda, mahallalarda tashkil etilgan maxsus guruhlar yoki markazlarda oladi. Bu yerda ular haftada 2-3 marta shug'ullanishadi.

Ota-onalarga maktabgacha ta'lim shaklini tanlash huquqi beriladi.

6-7 yoshli bolaning maktab ta'limiga tayyorligini aniqlashda maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanuvchilar

asosiy shart hisoblanmish –bolaning maktabga tayyorligi maktabgacha va maktab davridagi hayot tarzi hamda faoliyati uchun ko'prik vazifasini utashini, oila yoki maktabgacha ta'lim tashkilotdagi ta'lim-tarbiya sharoitlarida maktab ta'limiga ozorsiz o'tkazishni ta'minlash zarurligini hisobga olishlari lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta'limiga utishi hamisha uning

hayoti, axloqi, qiziqishi va munosabatlarida anchayin jiddiy o'zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun bolani yoki uydayok maktab ta'limiga tayyorlash, uni uncha qiyin bo'lmagan bilim, tushuncha, ko'nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo'ladi.

Yetakchi mutaxassislarning fikriga ko'ra, «Maktabga tayyorgarlik» tushunchasi bolani maktabga tayyorlashning quyidagi yo'nalishlarini o'z ichiga oladi:

- jismoniy;
- shaxsiy (ruhiy);
- aqliy;
- maxsus tayyorgarlik.

Jismoniy tayyorgarlik bolaning sog'lomligi, harakat ko'nikmalari va sifati, qo'l mushaklari va ko'rish-motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izohlanadi. Shaxsiy tayyorligi, atrof-muhitga, kattalarga, tengdoshlariga, o'simliklar dunyosiga, tabiiy hodisalarga munosabati, shaxsiy madaniyatning shakllanganligini nazarda tutadi.

Aqliy tayyorgarlik bolaning obrazli va mantiqiy fikrlashi, bilimga qiziqishi, mustaqilligi, o'zini-o'zi nazorat qilishi hamda o'quv faoliyatini kuzatish, eshitish, eslab qolish, solishtirish kabi asosiy turlarini bilishini o'z ichiga oladi. Bolaning maktabda ta'lim olishi samarasi uning ona tilini bilishiga va nutqni qanchalik rivojlanganligiga ko'proq bog'liq bo'ladi. Chunki butun o'quv faoliyati shularga, ya'ni nutqiy-mantiqiy rivoji, bolaning kattalarning yordamisiz mustaqil fikrlashi, til malakasining rivojlanganligi, hikoya qilish, mulohaza yuritish, o'z tasavvurini izohlay olish, tushunarli qilib bayon etish kabi omillar asosiga quriladi. Shuningdek, bolaning maktabda ta'lim olishi uchun amaliy intellekt rivoji, ya'ni uning namunani chizish, aytib turiladigan bayoniy topshiriqni bajarishi ham muhim sanaladi. Va nihoyat, maxsus tayyorgarlik bolani savodxonlikka o'rgatish va uning maktabning 1-sinf o'quv dasturi materialini yetarli darajada egallash

haqidagi tushunchasini shakllantirishni nazarda tutadi.

Bolalarni maktabda o'qitishning samaradorligi ko'p jihatdan ularning tayyorgarlik darajalariga bog'liq bo'ladi. Maktabda o'qishga tayyorgarlik –maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilada maktabgacha talim yoshidagi bolaga qo'yiladigan talablar orqali aniqlanadi. Bu talablarning o'ziga xos tomoni o'quvchining yangi ijtimoiy-psixologik o'rni bilan bog'liq. Bola o'z oldiga qo'yiladigan vazifalarni bajarishga tayyorlangan bo'lishi lozim. Maktabga kirish bola hayotidagi odatiy turmush tarzi, atrofdagilar bilan munosabat tizimining o'zgarishiga aloqador muhim davrdir. Bola hayotida birinchi bor markaziy o'rinni ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv faoliyati

egallaydi. Unga odatiy bo'lgan erkin o'yin faoliyatidan farqli ularok, endi ta'lim majburiy bo'ladi va birinchi sinf o'quvchisidan 4 ta jiddiy munosabat talab qilinadi.

Ta'lim faoliyatining etakchi turi sifatida bolaning kundalik hayot jarayonini qayta quradi: kun tartibi o'zgaradi, erkin o'yinlar vaqti qisqaradi. Bolaning mustaqil ligi va uyushganligi, uning ishchanligi va intizomlilikka talablar jiddiy ravishda ortadi. Maktabgacha yoshdagi bolalikka nisbatan o'quvchining o'z xatti-harakati, majburiyatlarini bajarishga shaxsiy ma'suliyati ancha-muncha ortadi. Bolalarni maktabga tayyorlash, birinchidan bolalar bog'chasida tarbiyaviy ishni maktabgacha talim yoshidagi bolalarni umumiy, har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajasini ta'minlaydigan, ikkinchidan bolalarni maktabning boshlang'ich sinflarida o'zlashtirishlari lozim bo'lgan o'quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta'minlaydigan qilib tashkil etilishini nazarda tutadi. Shunga ko'ra zamonaviy psixologik-pedagogik adabiyotda (A.V.Zaparojets, A.A.Venger, G.M.Lyamina, G.G.Petrogenko, J.V.Taruntaeva va boshqalar) tayyorgarlik tushunchasi bola shaxsining rivojlantirish sifatida aniqlanadi va ikkita o'zaro bog'langan jihatlarida: «Maktabga o'qishga umumiy psixologik tayyorgarlik» va «Maxsus tayyorgarlik» tarzida ko'rib chiqiladi.

Maktabga umumiy tayyorgarlik MTT ning maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashga oid davomli, maqsadga muvofiq ta'lim-tarbiyaviy ishning muhim yakuni sifatida namoyon bo'ladi. Maktabga umumiy tayyorgarlik bolaning maktabga borish vaqtiga kelib aqliy, ma'naviy, estetik va jismoniy rivojlanishda erishgan shunday darajasidirki, u bolaning maktab ta'limining yangi sharoitlariga va o'quv materialining ongli egallashga faol kirib borishlari uchun zarur asosni yaratadi. Umumiy tayyorgarlik bola maktab ta'limiga utish davriga kelib erishadigan psixik rivojlanishning muayyan darajasi bilan ifodalanadi.

Psixologik tayyorgarlik tushunchasi maktab ta'limi nuqtai nazaridan 1-sinfga borayotgan bola psixik rivojlanishidagi muhim sifat ko'rsatkichlarini muvaffaqiyatli jamlaydi. Maktab ta'limiga psixologik tayyorgarlik bolaning o'qishga intilishi o'quvchi

bulish ishtiyoqida bilish faoliyati va tafakkur operatsiyalarining yetarlicha yuqori darajasi bolaning o'quv faoliyati elementlarini egallashi, iroda va ijtimoiy rivojlanishning muayyan darajasida namoyon bo'lishda asoslangan tayyorlikni o'z ichiga oladi.

Bolani maktabga psixologik tayyorgarligining barcha komponentlari bolani sinf jamoasiga olib kirish, maktabda o'quv materialini ongni faol egallash keng doiradagi maktabga oid majburiyatlarni bajarishni kamrab oladi. Bolani maktabga maxsus ravishda tayyorligi maktabda o'qishga umumiy psixologik tayyorligiga

qo'shimchadir. U bolada matematika va ona tili kabi o'quv fanlarini o'rganish uchun zarur bo'lgan maxsus bilim, ko'nikma va malakalarning mavjudligiga ko'ra aniqlanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarda eng oddiy matematika tasavvurlarini tarkib toptirish, nutqni o'stirish hamda savodni egallashga tayyorlanish yuzasidan o'tkaziladigan jadal ish bolalarni maktabda o'qishga maxsus tayyorlashning zarur darajasini ta'minlaydi.

Maktabga qatnaydigan bola yangi turmush tarziga kishilar bilan o'zaro munosabatning yangi tizimiga, faol aqliy faoliyatga tayyorlangan bo'lishi darkor. U yangi jiddiy majburiyatlarni uddalashi uchun jismoniy rivojlanishda muayyan darajaga erishgan bo'lishi kerak. Bolaning maktabda (o'qishga axloqiy-irodaviy tayyorgarlik) umumiy tayyorligi mazmunida bir necha o'zaro bog'langan jihatlar mavjud bo'lib, ulardan muhimlari ma'naviy, irodaviy, aqliy, jismoniy tayyorgarlikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Asqarova Dilorom Qurbonovna.“Bolalalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikasi”

2.<https://hozir.org>

3.Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi 510-son qarori

4.Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. & Van IJzendoorn, M. (2007). For better and for worse. Current Directions in Psychological Science, 16, 300–304

5-mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan

korreksion- logopedik ish tizimi (2 soat)

1. Nutq kamchiligiga ega bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion-logopedik ishning ahamiyati va asosiy tamoyillari.
2. Ota-onalar bilan korreksion-logopedik ishda samarali hamkorlik: strategiyalar va metodlar.
3. Uy sharoitida nutqni rivojlantirish uchun amalga oshiriladigan amaliy faoliyatlar va o'yinlar.

1. Nutq kamchiligiga ega bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion-logopedik ishning ahamiyati va asosiy tamoyillari

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion-logopedik ish tizimi ota-onalarning faol ishtirokini ta'minlash, logopedik mashg'ulotlar va uy sharoitida o'zaro muloqotning sifatini oshirishni o'z ichiga oladi. Korreksion-logopedik ishda, avvalo, bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, ular bilan ishlashda maxsus reja asosida yondashish zarur. Bu jarayonda ota-onalarga nutq kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish uchun kerakli strategiyalar va metodlar haqida ma'lumot beriladi.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar:

Nutq kamchiligi (dislaliya, afaziya, dizartriya, logonevroz va boshqalar) bolalarning rivojlanishida ba'zi cheklovlar yaratishi mumkin. Bu muammo bolaning o'zini ifodalashda, muloqotda, o'qish va yozishda, shuningdek ijtimoiy munosabatlarda qiyinchiliklarga olib keladi. Nutq kamchiligi ba'zida faqat nutqning alohida aspektlariga ta'sir qilishi mumkin, masalan, tovushlar yoki so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish, ba'zan esa nutqning umumiy rivojlanishini sekinlashtiradi. Oilada logopedik ishning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun ota-onalarning roli nihoyatda katta. Ota-onalar bolaning rivojlanishidagi birinchi va eng muhim o'qituvchilardir. Oila muhitida amalga oshiriladigan logopedik ish, bolada o'z nutq ko'nikmalarini tez va samarali rivojlantirish uchun qulay muhit yaratadi.

Asosiy tamoyillar:

- **Individual yondashuv:** Har bir bola o'ziga xos rivojlanish xususiyatlariga ega. Shu sababli, logopedik ishlarda bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish zarur.
- **Nutqni rivojlantirishda ijtimoiy va emotsional omillar:** Oila muhitida bolaning o'zini ifodalashiga, so'zlashuvga bo'lgan ishtiyoqini rivojlantirishga alohida e'tibor berish kerak.
- **Doimiy va tizimli ish:** Nutq kamchiligini bartaraf etishda faqat mutaxassislar emas, balki oilaning ham faol ishtiroki talab etiladi. Mashg'ulotlar muntazam, tizimli va ko'p maqsadli bo'lishi kerak.

Nutq kamchiliklari – bu bolaning nutqiy rivojlanishida ayrim xatoliklar yoki orqada qolish holatidir. Ular qatoriga quyidagi holatlar kiradi:

- **Dislaliya:** Tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilish (masalan, "r" tovushini aytishda qiyinchiliklar).
- **Afaziya:** Nutq va til bilan bog'liq ko'nikmalarni yo'qotish, asosan, jarohatlar yoki kasalliklar sababli yuzaga keladi.
- **Dizartriya:** Nutqni shakllantirish uchun kerakli motor harakatlarini bajarishda qiyinchiliklar.
- **Logonevroz** (stammering yoki kadr ta'siri): Nutqda kadrlar, titrashlar yoki pauzalar.

Nutq kamchiligi bolaning barcha rivojlanish sohalariga, jumladan, ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ularning o'zini ifodalashdagi qiyinchiliklari, o'qish va yozishdagi muammolar va ijtimoiy munosabatlardagi cheklovlar bolalar uchun stress, depressiya yoki o'z-o'ziga ishonchsizlikni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun, bu muammolarni bartaraf etish uchun logopedik ishning ahamiyati katta.

Oilada korreksion-logopedik ishning samaradorligi ota-onalarning faol ishtirokiga bog'liq. Bola oilada eng ko'p vaqtini o'tkazadi, shuning uchun oila — bolaning ta'limi va rivojlanishi uchun eng muhim muhitlardan biridir. Ota-onalar va boshqa oila a'zolari,

bolalar bilan muloqotda bo'lishda kerakli uslublar, nutqni rivojlantirish uchun muhim vositalar hisoblanadi.

Asosiy tamoyillar:

- **Individual yondashuv:** Har bir bola alohida individual ehtiyojlarga ega. Oila, logoped va boshqa mutaxassislar bolaning imkoniyatlarini hisobga olib, unga moslashtirilgan yondashuvni ishlab chiqishlari kerak. Nutq kamchiligi turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin, shuning uchun har bir bola uchun alohida reja tuziladi.
- **Holistik (keng qamrovli) yondashuv:** Nutq kamchiligini bartaraf etishda nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantirish, balki bolaning emotsional va ijtimoiy rivojlanishini ham hisobga olish zarur. Bu bolaning o'zini ifodalashiga va boshqalar bilan ijtimoiy muloqot qilishiga yordam beradi.
- **Ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlik:** Ota-onalar logopedik jarayonni kuzatishlari va uy sharoitida bolaning rivojlanishini ta'minlashlari zarur. O'qituvchilar va logopedlar ota-onalar bilan doimiy muloqotda bo'lishi, ular bilan reja tuzishda hamkorlik qilishlari kerak.

2. Ota-onalar bilan korreksion-logopedik ishda samarali hamkorlik: strategiyalar va metodlar

Ota-onalar uchun nutq kamchiligini aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha zarur metodlar va strategiyalar haqida tushuntirish muhimdir. Ota-onalarga quyidagi jihatlarida ma'lumot berish kerak:

Nutq kamchiligini aniqlash: Nutqdagi kamchiliklarni qanday aniqlash, qaysi so'zlar va ifodalar muammo tug'dirishi mumkinligi, va bolalarning nutqiy rivojlanishiga qanday omillar ta'sir qilishi haqida batafsil tushuntirish.

Nutqni rivojlantirish usullari: Bolalarga o'z nutqini rivojlantirishda qo'llaniladigan asosiy metodlar va mashqlarni tushuntirish. Masalan:

Takrorlash usuli: Bola to'g'ri talaffuz qilganida unga yordam berish va ularning so'zlarini takrorlash orqali nutqni yaxshilash.

Dastlabki so'zlar bilan ishlash: Nutqdagi o'zgarishlarni amalga oshirishda kichik, aniq va sodda so'zlardan foydalanish.

To'liq va murakkab gaplar qurish: Ota-onalar bolaning so'zlarini to'liq gaplarga aylantirishni va shu tarzda nutqni kengaytirishni o'rgatishlari kerak.

Ota-onalar bilan hamkorlikning samarali strategiyalari:

1. **O'qituvchi va ota-onalar o'rtasida doimiy aloqada bo'lish:** O'qituvchi va ota-onalar o'rtasida muntazam muloqot o'rnatish va bolaning rivojlanishini muhokama qilish.
2. **Ota-onalar uchun treninglar:** Nutqni rivojlantirish va to'g'ri metodlarni o'rgatish uchun ota-onalar uchun maxsus treninglar tashkil qilish.
3. **Ota-onalarga ijobiy motivatsiya berish:** Ota-onalarni bolalar bilan o'zaro muloqotda faol ishtirok etishga undash, kichik muvaffaqiyatlarni baham ko'rish va ularni yanada ko'proq yordam berishga rag'batlantirish.

Uy sharoitida nutqni rivojlantirish uchun amalga oshiriladigan amaliy faoliyatlar va o'yinlar

kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha kerakli metodlar va strategiyalar haqida ma'lumot berishdir.

Nutq Kamchiligini Aniqlash:

Nutq kamchiliklarini aniqlashda bolalarning rivojlanishiga diqqat qaratish zarur. Ota-onalar bolaning nutqiy rivojlanishining to'g'ri yo'nalishda ketayotganini tushunishlari uchun quyidagi nuqtalarni hisobga olishlari kerak:

- **Tovushlarning to'g'ri talaffuzi:** Bola qanday tovushlarni talaffuz qilmoqda? Hozirgi yoshiga mos ravishda tovushlarni to'g'ri talaffuz qilmayotgan bo'lsa, bu kamchilik belgisidir.
- **So'zlar va gaplar tuzilishi:** Bola so'zlarni to'g'ri ishlatmoqda, o'sha so'zlarni murakkab gaplarda birlashtiradimi? Agar bolaning gap tuzilishi sodda va noto'g'ri bo'lsa, bu nutqdagi kamchilikni ko'rsatadi.
- **Tinglash va tushunish qobiliyati:** Bola so'zlarni va ifodalarni tushunishda qiyinchiliklarga duch keladimi? Nutqni tushunishdagi muammolar, bolaning nutqiy rivojlanishidagi orqada qolganlikni ko'rsatishi mumkin.

Ota-onalarga Logopedik Usullarni O'rgatish:

Ota-onalarga quyidagi logopedik metodlar va mashqlarni tushuntirish lozim:

- **Takrorlash usuli:** Bola noto'g'ri so'zlaganda yoki talaffuz qilganda, ota-onalar to'g'ri shaklda takrorlashlari kerak. Bu usul bolaning talaffuzini yaxshilashda yordam beradi.
- **Qisqa gaplar bilan ishlash:** Ota-onalar bola bilan qisqa va aniq gaplarda muloqot qilishlari kerak. Bu usul bola nutqini to'g'ri tuzish va so'z boyligini rivojlantirishga yordam beradi.
- **So'z boyligini kengaytirish:** Bolaga yangi so'zlar o'rgatish. Masalan, bola yangi bir ob'ektni yoki hodisani ko'rganda, ota-onalar uni batafsil ravishda tavsiflab berishlari kerak. Bu bolaning tasavvurlarini kengaytiradi va nutqini boyitadi.

Sabr-toqat va ijobiy rag'batlantirish: Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar ko'pincha o'zlarining so'zlashuv qobiliyatlarini rivojlantirishda vaqt talab qiladi. Ota-onalar sabrli bo'lishlari va har bir kichik yutug'ini qadrlashlari kerak.

O'yinlar va kreativ faoliyatlar yordamida nutqni rivojlantirish:

Uyda bolalar bilan amalga oshiriladigan logopedik ishda o'yinlar va kreativ faoliyatlar orqali nutqni rivojlantirish juda samarali usuldir. Quyidagi amaliy faoliyatlar va o'yinlar bolaning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi:

- **Rasm chizish va hikoya qilish:** Bolalarga oddiy rasmlar yoki karikaturalar chizdirib, keyin ularni hikoya qilib berishni so'rash. Bu ularning so'z boyligini oshiradi va nutqni yaxshilaydi.
- **"Kim nima qilmoqda?" o'yini:** Bolalar bilan ob'ektlar yoki hayvonlar tasvirlangan kartochkalar orqali turli faoliyatlar (yugurish, sakrash, uxlash) haqida so'zlashish. Bu o'yin bolalarga so'zlarni to'g'ri ishlatishni va so'z boyligini oshirishni o'rgatadi.
- **So'z o'yinlari va "tabiiy" o'yinlar:** Bolalar bilan o'yinlar orqali "kim nima qilishni biladi?" kabi mashqlarni bajarish. Bu usul bolalar bilan o'zaro muloqotni rivojlantirishga yordam beradi.
- **Yangi so'zlarni o'rganish:** Uyda bola bilan ko'proq yangi so'zlar va iboralar o'rgatish. Ota-onalar bolaga ma'lum bir ob'ektni yoki hodisani tasvirlab berishadi, va bolalar bu so'zlarni ishlatishga harakat qiladilar.
- **Kitob o'qish:** Kitoblar o'qish orqali bolaning so'z boyligini kengaytirish. Har bir sahifadan so'ng bolaga kitobdagi obrazlar yoki voqealar haqida savollar berish.
- **Raqs va musiqa bilan muloqot:** Nutqni rivojlantirishda musiqa va raqs ham foydali vosita bo'lishi mumkin. Bolalar uchun qo'shiqlarni kuylash yoki oddiy raqslarni o'ynash orqali ular nutqni va ritmik tafakkurni rivojlantiradilar.

Oiladagi o'zaro muloqotning ahamiyati:

Bolaning nutq rivojlanishida oilaning o'zaro muloqoti juda muhimdir. Nutqni rivojlantirish uchun oiladagi har bir a'zo o'z hissasini qo'shishi kerak:

- **Ota-onalar va boshqa oilaviy a'zolar bilan muloqot:** Oila muhitida bolaning so'zlashuvini qo'llab-quvvatlash. Har bir oila a'zosining bolaga nutqni rivojlantirishda faol ishtirok etishi zarur.

- **Ota-onalarning sabr-toqatliligi:** Nutq kamchiligi bo'lgan bola ko'proq vaqt talab qilishi mumkin, shuning uchun ota-onalar bolaning har bir kichik yutug'ini qadrlashlari va ularga ijobiy rag'bat berishlari kerak.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korrektsion-logopedik ishda ota-onalarning ishtiroki juda muhimdir. Nutqni rivojlantirish jarayonida oila muhitida amalga oshiriladigan ish, bolaga tezda o'z nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ota-onalar va o'qituvchilar o'rt

3. Uy sharoitida nutqni rivojlantirish uchun amalga oshiriladigan amaliy faoliyatlar va o'yinlar

Uy sharoitida bolalar bilan amalga oshiriladigan logopedik mashg'ulotlar va o'yinlar bolaning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ota-onalar va boshqa oilaviy a'zolar quyidagi amaliy faoliyatlar orqali bolaning nutqini yaxshilashda yordam berishlari mumkin.

O'yinlar orqali nutqni rivojlantirish:

- **Rasm chizish va hikoya qilish:** Ota-onalar bolaga rasm chizishni taklif qilishlari mumkin. Bola rasmni chizgandan so'ng, ota-onalar undan rasmni tasvirlab berishni so'rashlari kerak. Bu bolaga yangi so'zlarni o'rganish va gap qurish qobiliyatini oshiradi.
- **So'z o'yinlari:** Masalan, "Kim nima qilmoqda?" o'yini orqali bola turli hayvonlar yoki odamlar haqida so'zlashadi, bu orqali ularning so'z boyligi va fikrni to'liq ifodalash qobiliyati rivojlanadi.
- **Musiq va raqs:** Nutqni rivojlantirishda musiqa va raqs yordamida bolalar ritm va so'zlarni birlashtirib, nutq

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. **Jumaniyazova, F. (2020).** *Logopediya va nutq tarbiyasi* (Logopedia va Nutq Tarbiyasi Bilan Bog‘liq Asosiy Masalalar). Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.
2. **Xudoyberganova, T. (2021).** *Bolalarda Nutq Rivojlanishini Korreksion Logopedik Yondashuvlar* (Oila va Jamoat Ta'limida Logopedik Yondashuvlar). Tashkent: Fan va Texnologiya.
3. **Shukurillo, M., & Tursunova, N. (2018).** *Nutq Tarbiyasi va Logopediya* (O‘rta maktab va bolalar bog‘chalarida logopedik mashg‘ulotlar). Toshkent: O‘qituvchi.
4. **Ergasheva, N., & Abdurahmonova, R. (2019).** *Ota-onalar va o‘qituvchilar uchun logopedik maslahatlar* (Logopedik ishning oiladagi roli). Toshkent: Ta'lim.
5. **Khamdamova, F. (2020).** *Bolalarda Nutq Kamchiliklari va Ularni Korrektsiya Qilish* (Bolalar uchun pedagogik va psixologik yordam). Tashkent: O‘qituvchi.
6. **Ismoilova, L. (2022).** *Korreksion Logopediya: O‘quv-metodik Qollanma* (Bolalarning nutq kamchiliklarini to‘g‘rilash uchun amaliy qo‘llanma). Toshkent: Yangi Nasha.

AMALIY
MASHG'ULOT
MAZMUNI

1-MAVZU: Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari (2 soat)

1-topshiriq: Atamalarga izoh bering

	Atamalar	Izoh
1	Fonetika	
2	Grammatika	
3	Anomal bola	
4	Anomaliya	
5	Ta'lim	
6	Tarbiya	
7	Tarbiyalanuvchi	
8	Duduqlanish	
9	Idrok	
1	Ko'nikma	
11	Malaka	
12	O'qitish	

2-topshiriq: Qoidalarni davom ettiring

- 1. Duduqlanish — bu nutq apparati muskullarining tortishish natijasida nutqning sur'at-ohangining buzilishidir**
- 2.
- 3.
- 4.

3-topshiriq: Mashqlarni izohlang

Logopedik mashqlar ko'rsatib, izohlab beriladi...

- 1.

Ravon nutq mashqlari qoidasi

- 1. Sekin va tinch gapir. Ya'ni har bir bo'g'in, so'z va gapni sekinasta ketma-ketlik asosida talaffuz qil.**
- 2. Doimo qanday va nimani gapirishingni o'zing uchun aniqlab ol.**
- 3. Haddan tashqari baland yoki past ovozda so'zlama.**
- 4. Suhbat davomida o'zingni tinch tutgan holda o'tir yoki tik tur.**
- 5. Gapirishdan oldin tez, chuqur nafas ol.**
- 6. Nafasni tejamkorlik bilan chiqar. Suhbat davomida imkoni boricha nafas boricha ushlab turishga harakat qil.**
- 7. Unli tovushlarni aniq va shiddat bilan talaffuz qil.**
- 8. Nafasni undosh tovushga emas, unli tovushga yo'naltir.**
- 9. Hech qachon undosh tovushlarga urg'u berma. Ayrim hollarda oddiy ovoz toningdan past va unlilarni cho'zib so'zla.**
- 10. Agar so'z unli tovushdan boshlansa, unda so'zni sekin va pastroq tonda talaffuz etishdan boshla.**
- 11. Gapdagi birinchi unlilarni cho'zibroq talaffuz etib, so'zlarni birbiriga xuddi murakkab bo'g'inli so'zga o'xshatib talaffuz et.**
- 12. Doimo tushunarli va tiniq gapirishga harakat qil.**

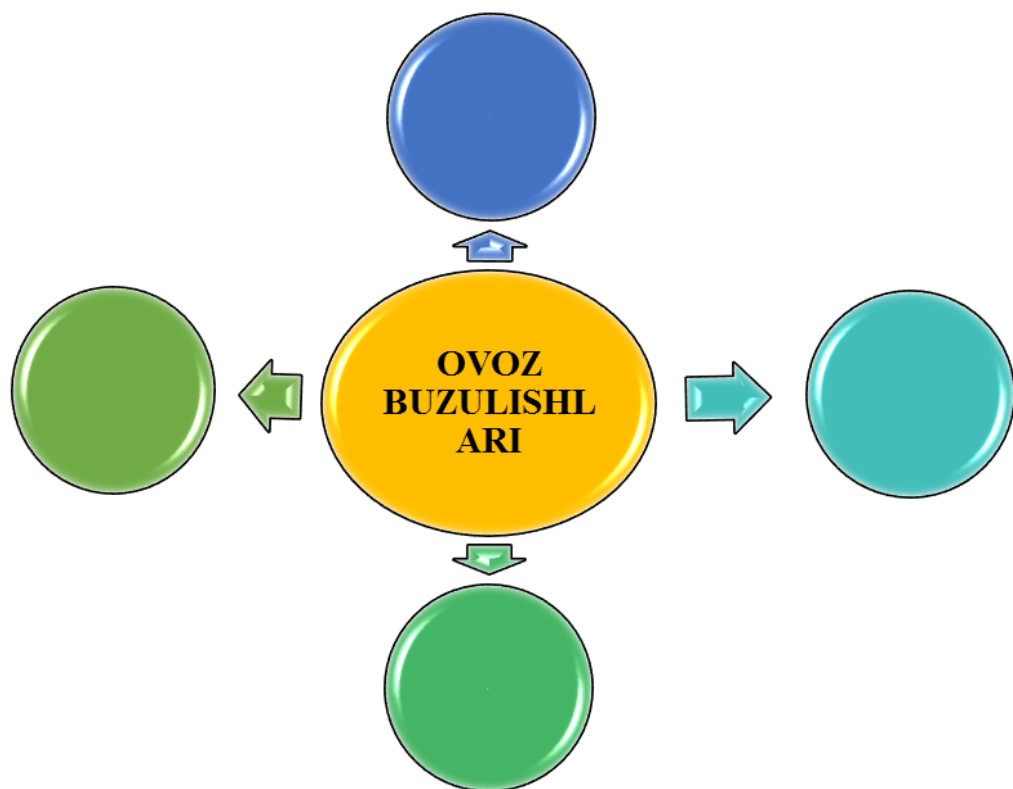
- 1.Rahmanova V.S. Defektologiya va logopediya asoslari. T., 1991
- 2.Rahmanova V.S. Korrektсион pedagogika va logopediya.. Iqtisod-moliya, T.,2007
- 3.Rahmanova V.S. Mahsus pedagogika. -Gʻofur Gʻulom, T.,2004
- 4.Pulatova F.M. Mahsus pedagogika (Oligofrenopedagogika). -Gʻofur Gʻulom, T.,2006

2-Mavzu: Logopedik mashgʻulotlarni tashkil etish va oʻtkazishga turli xil yondashuvlar tahlili. (2 soat)

1-topshiriq: FSMU: “Logopedik mashgʻulotlarni tashkil etish” haqida fikr yuriting»

FIKR ingizni bayon eting:	
Fikringizning bayoniga SABAB koʻrsating:	
Fikringiz isbotlashga MISOL keltiring:	
Fikringizni UMUMLASHTIRING	

2-topshiriq: Jadvalni toʻldiring



3-topshiriq: Ta'riflarga mos javobni bering

	Ta'riflar		To'g'ri	Notog'ri	Bilmayman
	Afaziya – po'stloqda joylashgan nutq markazlari zararlanishi oqibatida rivojlanadigan nutqning sistem buzilishi. Afaziya bosh miyaning turli sohalari, ya'ni pastki peshona pushtasi, yuqori chakka pushtasining orqa qismi, pastki parietal soha va chakka-tepa-ensa sohalari tutashgan joylar zararlanganda kuzatiladi.				
	fferent motor afaziya (AMA). Har qanday so'z talaffuz qilinayotganda har xil kuch, yo'nalish va qamrovga ega bo'lgan artikulyator harakatlar qilinadi. Har qanday nutq tovushini chiqarish uchun ham aniq bir artikulyator harakatlar yig'indisi ishtiroki zarur. Ushbu harakatlarni boshqarib turish uchun so'zlash a'zolaridan (lab, til, tanglay va h.k.) miyaga doimo to'xtovsiz impulslar kelib turishi kerak. Bu jarayonni <i>signallar afferentatsiyasi</i> deb ham atashadi. Bu signallar og'iz muskullari holati, til harakati, boringki, nutqni tashkillashtiruvchi og'iz bo'shlig'idagi barcha tuzilmalardan kelib turadi.				
	Efferent motor afaziya (EMA). Bunda nutqning kinetik tarkibi (ya'ni harakat qismi) buziladi. Bemor bir so'zdan ikkinchi so'zga o'ta olmay, dastlabki so'zda to'xtab qoladi. Sog'lom odam gapirayotganda, dastlabki so'zlar nutq uchun javob beruvchi miya strukturalari tomonidan tormozlanib, so'nggi so'zlarga yo'l ochib beradi va ravon so'zlashga imkon yaratiladi. Demak, EMA da birinchi artikulyator harakatdan ikkinchisiga o'tish buziladi va natijada nutq perseveratsiyalari paydo bo'ladi.				
	Dinamik afaziya (DA). Nutq buzilishining bu turi 1934 yili K. Kleyst tomonidan o'rganilgan. DA xususiyati shundan iboratki, unda nutq xotirasi, artikulyatsiya va fonematik eshituv saqlanib qoladi. Bemor tovush, so'z, jumla va narsalarning nomini juda yaxshi takrorlaydi. Bemor na to'satdan, na mustaqil ravishda gapira oladi, biron-bir tushunarli so'z yoki gapni ravon ayta olmaydi. DA da o'qish va yozish buzilmaydi.				
	Sensor afaziya (SA). SA da fonematik eshituv buziladi, ya'ni so'zlarning tovush tarkibini farqlash qobiliyati izdan chiqadi. Boshqacha qilib aytganda, tovushlarning akustik analizi va sintezi buziladi. SA ning asosiy nuqsioni – bu nutqni tushunmaslik. Bemor birovning nutqiga ham, o'zining nutqiga ham tushunmaydi. Og'zaki nutqda literal parafaziyalar ko'payib ketadi, ya'ni bemor so'zlayotganda, bitta tovush o'rniga boshqasini aytib yuboradi. Masalan, «salom» o'rniga «salon» yoki «dori» o'rniga «tori» va hokazo. SA da bemor o'z fikrini turli mimik harakatlar bilan ifodalashga intiladi.				
	Akustik-mnestik afaziya. Afaziyaning bu turi birinchi bor A.R. Luriya tomonidan tadqiq etilgan (1969). Evropa adabiyotlarida bu afaziyani «o'tkazuvchi afaziya», «transkortikal motor afaziya» deb ham atashadi. Akustik-mnestik afaziya uchun quyidagi simptomlar xos: 1) nutqni tushunishning buzilishi, bunda bemor og'zaki nutqni ham, matnlarni ham tushunmaydi; 2) og'zaki ekspressiv nutq buzilishi; 3) nutqning nominativ funktsiyasi buzilishi; 4) so'zlar ma'nosini buzib aytish; 5) verbal parafaziyalar, so'zlayotganda so'zlarni tushirib				

	qoldirish.				
	Semantik afaziya (SemA). Semantik afaziyaning asosiy belgisi soʻzlarni bir-biriga bogʻlanishi, yaʼni konstruksiyasining buzilishidir. Odatda, ekspressiv nutq saqlanib qoladi, bemor soʻzlashi va oddiy gaplarni tushunishi mumkin. Semantik afaziyada bemor tarkibida «ustida», «tagida», «yuqorida», «pastda», «oldida», «yonida», «dan» kabi soʻz va qoʻshimchalari boʻlgan jumalarni oʻqib tushunmaydi. Shuningdek, « <i>ruchka qalamdan uzunroq</i> », « <i>Lola Ergashdan oqroq</i> » kabi gaplar orasidagi oʻzaro bogʻliqlikni tahlil qila olmaydi.				
	Amnestik afaziya. Ushbu afaziyada nutqning nominativ funktsiyasi buziladi. Biror narsaning nomini aytish uchun bemor bir nechta soʻzlarni ketma-ket aytib tashlaydi. Masalan, bemorga olmani koʻrsatib: « <i>Bu nima?</i> », deb soʻralsa: U « <i>Haligi, bu behi, ey, nok emas, bu, bilasizmi, eganda juda mazali, nimaydi, hamma joyda oʻsadigan, haligi, hozir topaman, ey, jin ursin, ayta olmayapman</i> », degan noaniq jumalarni soʻzlayveradi.				
Javoblar	1-..., 2-..., 3-..., 4-..., 5-..., 6-...,				

Adabiyotlar

- 1.Rahmanova V.S. Defektologiya va logopediya asoslari. T., 1991
- 2.Rahmanova V.S. Korreksion pedagogika va logopediya.. Iqtisod-moliya, T.,2007
- 3.Rahmanova V.S. Mahsus pedagogika. -Gʻofur Gʻulom, T.,2004
- 4.Pulatova F.M. Mahsus pedagogika (Oligofrenopedagogika). -Gʻofur Gʻulom, T.,2006

3-Mavzu: Nutq kamchiligiga ega boʻlgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish jarayonida oilada, oilada tarbiyalashning ilmiy-metodik asoslari.

1-topshiriq: Taʼriflarga mos javobni bering

No	Taʼriflar	Toʻgʻri	Notogʻri	Bilmayman
1	Dizartriya-soʻzlarni toʻla, ravon talaffuz qila olmaslik, talaffuz nuqsonidir.			
2	U nutq apparati innervatsiyasida kamchilik borligiga bogʻliq boʻladi.			
3	Dizartriya uchun markaziy hamda periferik nerv sistemasining organik kasalliklari natijasida artikulyatsiya mushaklarining falajlanish tufayli			

	tovushlar talaffuzi va ovozning buzilishi harakterlidir.			
4	Dizartriya lotincha aynish-buzilish, ma'nosini bildiruvchi "dis" yuklamasi, artron - biriktirish, ulash degan so'zdan olingan bo'lib, ma'noli ravon nutqning buzilishi degan ma'noni bildiradi.			
5	Dizartriya-bola nutqini tushunib bo'lmaydi, bola xuddi og'ziga tolqon solib gapirganidek tuyuladi. Lekin atrofdagilar nutqini bola yaxshi tushunadi, idrok etish qobiliyati nisbatan saqlangan bo'ladi.			
javoblar	1-..., 2-..., 3-..., 4-..., 5-...,			

2-Topshiriq: SWOT-tahlil metodi orqali bilimlaringizni mustahkamlang.

Metodning maqsadi: Mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength) – kuchli tomonlari.

W – (weakness) – zaif, kuchsiz tomonlari.

O – (opportunity) – imkoniyatlari.

T – (threat) – to'siqlar .

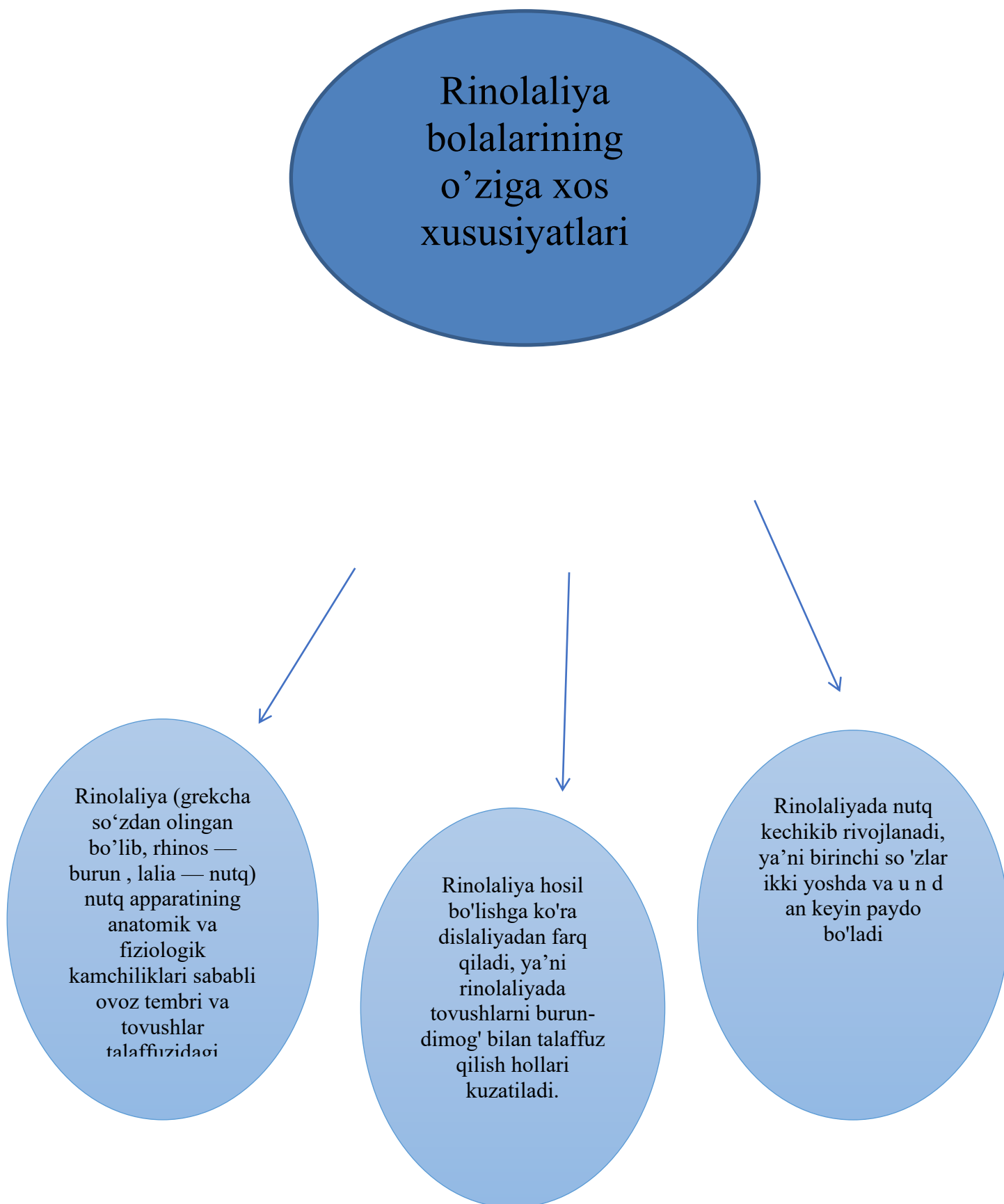
S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

Adabiyotlar

- 1.Rahmanova V.S. Defektologiya va logopediya asoslari. T., 1991
- 2.Rahmanova V.S. Korrektсион pedagogika va logopediya.. Iqtisod-moliya, T.,2007
- 3.Rahmanova V.S. Mahsus pedagogika. -Gʻofur Gʻulom, T.,2004
- 4.Pulatova F.M. Mahsus pedagogika (Oligofrenopedagogika). -Gʻofur Gʻulom, T.,2006

4-Mavzu: Bolalarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish jarayonida pedagoglar va otalarning oʻzaro hamkorligini tashkil etish va rejalashtirish.

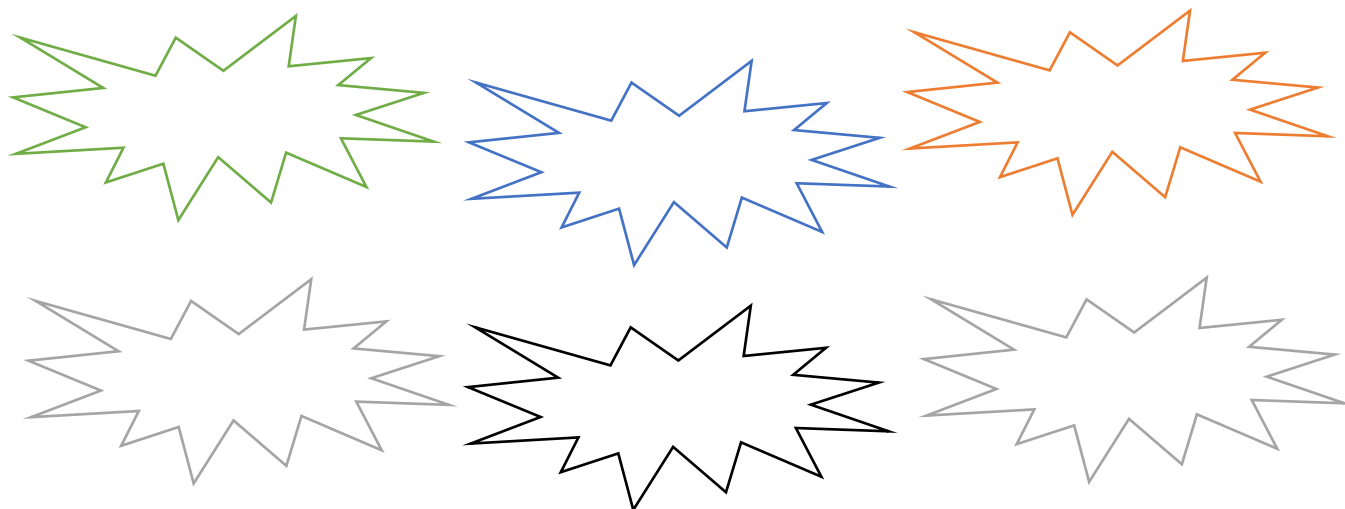
1-topshiriq: Jadvalni to'ldiring



2-topshiriq: FSMU: “Dislaliya” nuqsonli bolalar kamchiliklari haqida fikr yuriting»

FIKR ingizni bayon eting:	
Fikringizning bayoniga SABAB ko'rsating:	
Fikringiz isbotlashga MISOL keltiring:	
Fikringizni UMUMLASHTIRING	

3-topshiriq. Rinolaliya va Dislaliyani nuqsonini bartaraf etish yo'llarini yulduzchalar ichiga joylashtiring.



4-topshiriq: Savollarga javob bering

1. Rinolaliya nutq kamchiligiga ta'rif bering .
2. Rinolaliyaning qanday shakllari bor ?
3. Organik rinolaliya bilan funksional rinolaliyaning farq ini ayting .
- 4 . Rinolaliyaning qaysi shakli og'ir kechadi va nima uchun ?
- 5 . Dislaliyani bartaraf etish metodikasi bo'yicha logopedik ishlarini aytib bering .
- 6 . Rinolaliyani bartaraf etish bo'yicha chet el mutaxassislari fikrlarini bayon eting .
7. Tug'ma tanglay yoriqliklarida davolash imkoniyatlarinimalardan iborat?

8. Rinolaliyada qanday profilaktik yordam ishlari tashkil etiladi?
- 9 . Rinolaliyada nutqning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
10. Operatsiyagacha davrda olib boriladigan logopedik ishning tayyorgarlik davri mazmunini yoriting .
11. Operatsiyagacha davrda olib boriladigan logopedik ishning asosiy davri mazmunini yoriting .
12. Operatsiyadan so‘ng olib boriladigan logopedik ish mazmunini yoritib bering .

Adabiyotlar

- 1.Rahmanova V.S. Defektologiya va logopediya asoslari. T., 1991
- 2.Rahmanova V.S. Korrektсион pedagogika va logopediya.. Iqtisod-moliya, T.,2007
- 3.Rahmanova V.S. Mahsus pedagogika. -G‘ofur G‘ulom, T.,2004
- 4.Pulatova F.M. Mahsus pedagogika (Oligofrenopedagogika). -G‘ofur G‘ulom, T.,2006

5-Mavzu: Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korrektsion-logopedik ish tizimi (2 soat)

Topshiriqlar

1-topshiriq. Ta'riflarni to'g'ri yoki noto'g'riligini ayting

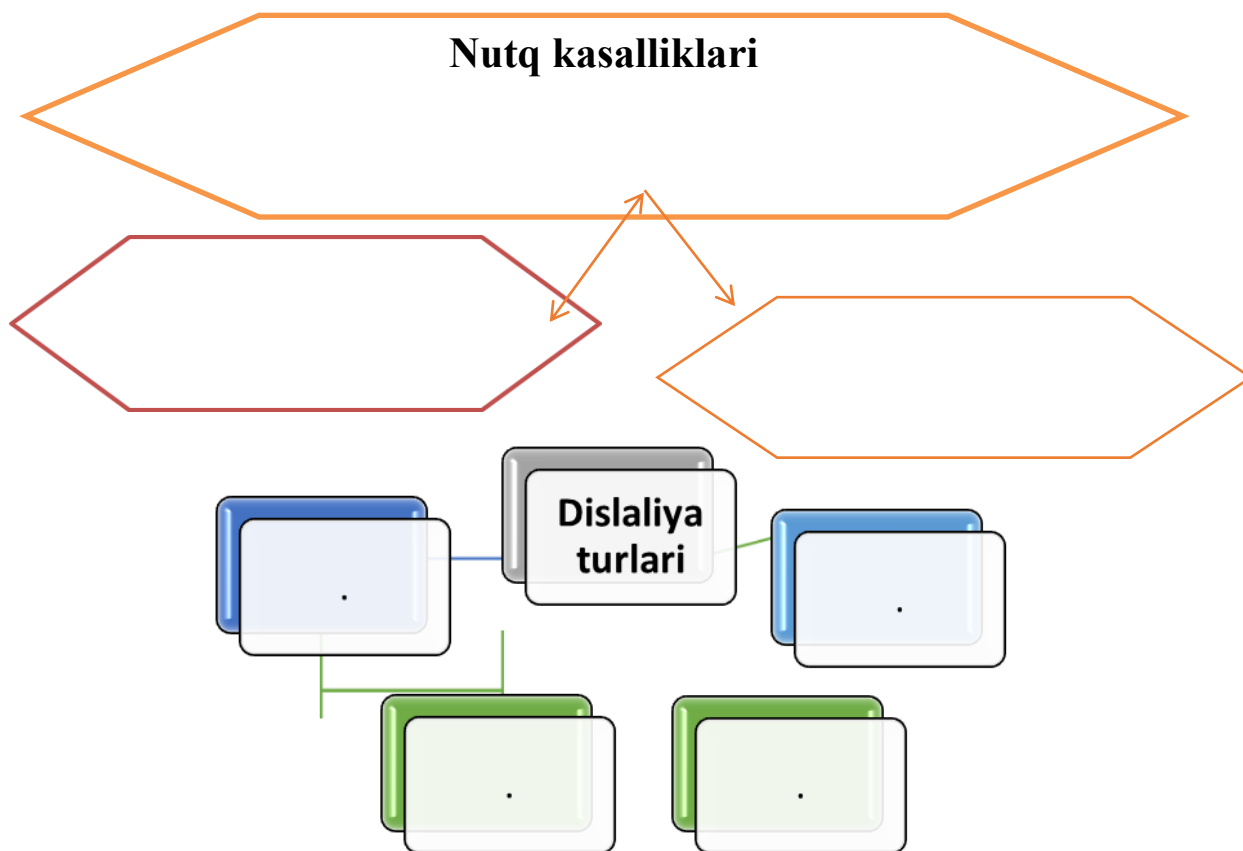
	Ta'riflar	To'g'ri	Notog'ri
	Dislaliya artikulyatsion apparat a'zolarining (til, lab, pastki jag') harakatchanligidagi kamchiliklar natijasida ham sodir bo'ladi. Bu hol bolaning tilni kerakli holatda ushlab tura olmasligi yoki bir harakatdan ikkinchi harakatga tez o'ta olmasligida namoyon bo'ladi.		
	Dislaliya funksional eshituvning pasayishi natijasida ham paydo bo'lishi mumkin.		
	Bolaning aqliy rivojlanishidagi kamchiliklar ham og'ir va uzoq davom etadigan displaliyaga sabab bo'ladi. Oligofren bolalarning 50% da tovushlar talaffuzidagi kamchiliklar bo'lishi mumkin.		
	Buzilgan tovushlarning soniga qarab displaliya yana oddiy va murakkab turlarga bo'linadi. Agarda to'rtta tovush talaffuzida kamchilik bo'lsa, oddiy displaliya, agar beshta va undan ortiq tovush talaffuzida kamchilik bo'lsa, bu – murakkab displaliya deb ataladi.		
	Sigmatizm (grekcha «sigma» «s» harfining nomini bildiradi). Bunda sirg'aluvchi (s, z) va shovqinli (sh, j, ch) tovushlar talaffuzida kamchiliklar kuzatiladi. Sirg'aluvchi va shovqinli tovushlarning boshqa tovushlarga almashtirilishi parasigmatizm deb yuritiladi. Masalan, soat – «toat», jo'ja – «do'da», choynak – «toynak».		
	Rotatsizm (grekcha «ro» harfi nomidan olingan bo'lib, «r» tovushni bildiradi) – r tovushning talaffuzidagi kamchiliklardir. R tovushini boshqa tovushlar bilan almashtirilishi pararotatsizm deb yuritiladi. Masalan, raketa – «yaketa», rom – «lom», ruchka – «yuchka».		
	Lambdatsizm (grekcha «lambda» harfini nomidan olingan		

	bo‘lib, l tovushini bildiradi) – l tovushining talaffuzidagi kamchilikdan iborat. L tovushining boshqa tovushlarga almashtirilishi paralambdatsizm deb yuritiladi. Masalan, lola – «yoya», gul – «guy».		
	Til orqa tovushlaridagi kamchiliklar: kappatsizm – k tovushining nutqda yo‘qligi, parakatatsizm «k» tovushini almashtirilishi. Masalan, koptok – «topto», kitob – «titob»;		
	gammatsizm – g tovushining nutqda yo‘qligi, paragatatsizm «g» tovushining almashtirilishi. Masalan, gul – «dul», gilam – «dilan»;		
	xitizm – x tovushining nutqda yo‘qligi, paraxitizm «x» tovushining almashtirilishi. Masalan, xat – «tat», xo‘roz – «to‘roz»;		
	yotatsizm – y tovushining nutqda yo‘qligi, parayotatsizm «y» tovushining almashtirilishi (grekcha kappa, gamma, xi, yota harflarini nomidan olingan bo‘lib, k, g, x, y tovushlarini bildiradi).		

2-topshiriq: FSMU: “Nutq kamchiligiga ega bo‘lgan bolalar bilan oilada olib boriladigan korreksion- logopedik ish tizimi” haqida fikr yuriting

FIKR ingizni bayon eting:	
Fikringizning bayoniga SABAB ko‘rsating:	
Fikringiz isbotlashga MISOL keltiring:	
Fikringizni UMUMLASHTIRING	

3-topshiriq: Jadvallarni to'ldiring.

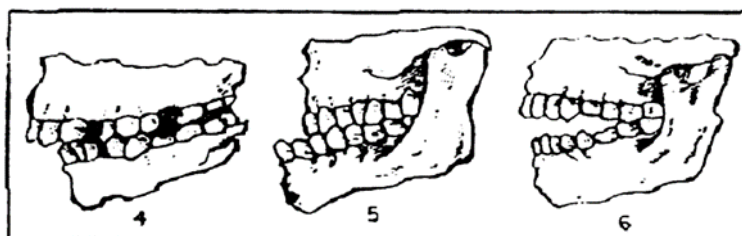


3-

topshiriq: Tovushlar talaffuzidagi kasalliklarni turkumlarga ajratib jadval hosil qiling.

4-topshiriq: Nuqtalar o'rnini to'ldiring.

5-topshiriq: Rasmga ta'rif bering



4-rasm. Prognatiya. 5-rasm. Progeniya. 6-rasm. Oldingi ochiq prikus.

6-topshiriq: Logopedik mashqlarni bajaring.

Statik tayyorgarlik mashqlari

1. **"Belkurakcha"**. Til keng holda chiqarilib, bo'shashtiriladi va pastki lab ustiga qo'yiladi. Bunda til titramasligi kerak. Til shu holda 10—15 daqiqa ushlab turiladi.
2. **"Kosacha"**. O'g'iz keng ochiladi, til keng chiqarilib yuqoriga ko'tariladi. Til yuqori tishlar tomon olib boriladi, lekin ularga tekkizilmaydi. Shu holda til 10—5 daqiqa ushlab turiladi.
3. **"Ninacha"**. O'g'iz ochiladi. Til oldinga tomon ingichka qilib chiqariladi. Shu holatda 15 daqiqa ushlab turiladi.
4. **"Tepacha"**. O'g'iz yarim ochiladi. Tilning orqa yonlari yuqori jag' tishlar bilan qisiladi. Tilning uchi pastki oldingi tishlarga tiraladi. Bu holat 15 daqiqa ushlab turiladi.
5. **"Naycha"**. Til keng holda chiqariladi. Tilning ikki yon tomonni yuqori tomon bukkanadi. Hosil qilingan naychadan puflanadi. Mashq sekin sur'atda 10 — 15 marta bajariladi. Aytib o'tilgan mashqlarning har biri aniq, sekin 8—10 marta bajariladi.

Dinamik tayyorgarlik mashqlar

1. **"Soatcha"**. Til uzun-ingichka qilib chiqariladi. So'ng shu holda til o'g'izning o'ng burchagidan chap burchagi tomonga qarab harakatga keltiriladi. Mashq 15—20 marta bajariladi.
2. **"Ot"**. Til tanglay tomon so'rilib, so'ng qo'yib yuboriladi. Shunda til taqillagan ovoz chiqaradi. Tilni taqillatish sekin va kuchli bo'lishi kerak. Bu mashq 10—15 marta bajariladi.
3. **"Qo'ziqorin"**. O'g'iz ochiladi. Til tanglay tomon so'riladi, Shunda til tanglayga qattiq jipslashadi. Bu holda til ushlab turiladi, shu vaqtning o'zida pastki jag' pastga tomon tushiriladi. Bu mashq 10—15 marta bajariladi. Bu mashqning "Ot" mashqidan farqi shuki, til tanglayga jipslashgach, qo'yib yuborilmaydi.
4. **"Arg'imchoq"**. Til uzun-ingichka qilib chiqariladi, so'ng navbatmanavbat goh burun, goh iyak tomon olib boriladi. Bu vaqtda o'g'iz bekitilmaydi. Mashq logoped sanog'i ostida 10—15 marta bajariladi.
5. **"Mazali murabbo"**. Til keng holda chiqariladi, so'ng yuqori lablar yalanadi va til o'g'iz ichiga olinadi. Bu mashq 10—15 marta qaytariladi.
6. **"Bo'yoqchi"**. Til chiqariladi, o'g'iz yarim ochiq holda bo'ladi. Til bilan avval yuqori lab, so'ng pastki lab aylana bo'ylab yalanadi. Bu mashq yo'nalishni o'zgartirgan holda 10 marta bajariladi.
7. **"G'altak"**. Til uchi oldingi pastki tishlar orqasiga tiraladi. Tilning orqa yon tomonni yuqoridagi jag' tishlar bilan qisiladi. Keng til oldinga chiqariladi, so'ng yana o'g'iz ichiga olinadi. Bu mashq 15 marta bajariladi.

Asosiy adabiyotlar:

1. P.M. Po'latova, L.SH.Nurmuhammadova, D.B.Yakubjonova. Maxsus pedagogika Toshkent - «Fan va texnologiya» - 2014
2. P.M.Po'latova Maxsus pedagogika (Oligofrenopedagogika) - G'.G'ulom, 2015-yil.
3. M.Yu. Ayupova «Logopediya» -T.: « O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati», 2007-yil..
4. S. Dangalov «Tiflopedagogika tarixi va uning ahamiyati T.: 2010 yil.

TESTLAR

TESTLAR

Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi bilan qaysi fan shug'ullanadi?

- A.Logopediya
- V.Surdopedagogika
- S.Tiflopedagogika
- D.Defektologiya.

Qaysi fan ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanadi?

- A.Tiflopedagogika
- V.Surdopedagogika
- S.Logopediya
- D.Oligofrenopedagogika.

Zaif ko'ruvchi bolalarning qo'rish o'tkirligi nechagacha bo'lishi mumkin?

- A.0,05-0,4
- V.0,04-0,3
- S.0,02-0,1
- D.0,1-0.2

Oligofreniya necha darajada namoyon bo'ladi?

- A.5ta
- V.3ta
- S.4ta
- D. 2ta

O'zbekistonda defektolog mutahassislarni tayyorlash ishlari nechanchi yildan boshlandi?

- A.2000
- V.1967
- S.1984
- D.1998

Surdopedagog mutahassislarni tayyorlash ishlari O'zbekistonda qachondan boshlandi?

- A.1973
- V.1976
- S.1984
- D.2000

Kim bolani tekshirib, kerak bo'lsa unga korrektsiya qiladigan ko'zoynak taqib yurishni tavsiya etadi?

- A.Otolaringolog
- V.Oftalmolog
- S.Tiflopedagog
- D.Psihonevrolog

Yengil darajadagi zaif eshituvchi bolalar ovoz bilan gapirilgan nutqni necha metr masofada eshitmaydi?

A.1-3metr

V.6-8

S.4-6metr

D.2metr

Kar bolalarning necha foizida eshitish nuqsoni tug'ma bo'ladi?

A.10-15%da

V.25-30%

S.30-35%

D.90%da

Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi bilan qaysi fan shug'ullanadi?

A.Tiflopedagogika

V.Surdopedagogika

S.Logopediya

D.Oligofrenopedagogika

Ruhan sust rivojlangan bolalar kliniko-psihologik jihatdan necha turga bo'lib o'rganiladi?

A.4ta

V.2ta

S.5ta

D.6ta

Nizomiy nomli TDPIda nechanchi yildan boshlab mustaqil defektologiya fakulteti faoliyat ko'rsata boshladi?

A.1967

V.1984

S.1998

D.1973

Oligofreniyaning qaysi darajasidagi bolalar yordamchi mehnat maktablarida ta'lim olishlari lozim?

A.idiot

V.debil

S.imbetsil

D.imbetsil va idiot bolalar.

Daun kasalligi bilan kasallangan bolalarning intellekti qaysi darajada?

A.debil

V.imbetsil

S.idiot

D.debil va imbetsil

O'zbekistonda anomal bolalar necha toifaga ajratib o'rganiladi?

A.7

V.8

S.9

D.6

Mahsus muassasalarda korrektsiya ishlari deganda nimani tushunasiz?

A.anomaliyalarni tuzatish, yumshatish

V.nuqsonlarni kompensatsiyalash

S.adaptatsiyani amalga oshirish

D.reabilitatsiya ishlari

Korreksion pedagogika fanining qaysi yo‘nalishlari mustaqil fan sifatida ajralib chiqqan?

A.Surdopedagogika, oftalmologiya

V.Oligofrenopedagogika,

S.Logopediya, otolaringologiya

*D.Tiflopedagogika, surdopedagogika, oligofrenopedagogika, logopediya

“Oligos” so‘zi qandayma‘noni bildiradi?

A.kar

V.kam

S.ko‘r

D.ko‘p

Og‘ir nutq nuqsonlari bor bolalarning ta‘lim-tarbiyasi bilan qaysi fan shug‘ullanadi?

A.Surdopedagogika

V.Oligofrenopedagogika

S.Logopediya

D.Tiflopedagogika

Psihik rivojlanishi sust bolalarning eng og‘ir formasi qaysi?

A.somatogen shakli

V.tserebral shakli

S.konstitutsion shakli

D.psihogen shakli

Logopediya fani qanday bolalarning ta‘lim-tarbiyasi bilan shug‘ullanadi?

A.Oligofren bolalar

V.kech kar bo‘lib qolgan bolalar

S.og‘ir nutqiy nuqsonli bolalar

D.zaif eshituvchi bolalar.

Hozirgi kunda anomal bolalar qanday atamalar bilan nomlanmoqda?

A.Imkoniyatlari cheklangan bolalar

V.alohida ehtiyojli bolalar

S.barcha javoblar to‘g‘ri

D.mahsus yordamga muhtoj bolalar

O‘zbekistonda anomal bolalarga yordam nechta vazirlik tomonidan tashkil etilmoqda?

A.3ta

V.4ta

S.2ta

D.5ta

Har hil ko‘rinishda tutqanoq tutib turishi qaysi kasallikda namoyon bo‘ladi?

A.skolioz

V.epilepsiya
S.logonevroz
D.oligofreniya

Ruhan sust rivojlangan bolalar aqliyrivojlanish darajasiga ko'ra necha guruhga bo'linadi?

A.2ta
V.4ta
S.5ta
D.3ta

Kompensatsiya-bu

A.Bir analizatorning faoliyatini boshqa analizatorga yuklash
V.yordamchi maktab o'quvchilari bilish faoliyatini o'stirish
S.anomal bolalarni mustaqil hayotga tayyorlash
D.anomal bolalarni jamiyatga tiklash

Ijtimoiy adaptatsiya-bu

A.Anomal bolalarni jamiyatga tiklash
V.Anomal bolalarni jamiyatga moslashtirish
S.Anomaliyalarni tuzatish, korrektsiyalash
D.Anomaliyani kompensatsiya qilish.

Ijtimoiy reabilitatsiya

A.Anomal kishilarni jamiyatga tiklash
V.Anomal bolalarni jamiyatga moslashtirish
S.Anomaliyani kompensatsiyalash
D.Anomaliyani tuzatish, korrektsiyalash

Oligofren bolalar-bu

A.psihik rivojlanishi sust bolalar
V.zaif eshituvchi bolalar
S.bilish faoliyati turg'un buzilgan bolalar
D.og'ir nutqiy nuqsoni bor bolalar.

Aqliy rivojlanish darajasiga ko'ra oligofren bolalar

A.debil, imbetsil, idiot
V.idiot.imbetsil
S.astenik bolalar
D.infantil, debil

Mujassam nuqsonli bolalar deb qandaybolalarga aytiladi?

A.kar, zaif eshituvchi
V.kech kar, soqov
S.kar-ko'r-soqov bolalar
D. psihik rivojlanishi sust bolalar

Zaif eshituvchi bolalar-bu

A.tug'ma yoki go'daklik davrida ikkala qulog'i mutlako eshitmayqolgan bolalar
V.eshitish qobiliyatining qisman pasayishi natijasida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar
S.nutqi shakllanib bo'lgandan so'ng qulog'i yahshi eshitmayqolgan bolalar
D.aqlan zaif bolalar.

Kelib chiqish sabablariga ko'ra eshitish nuqsonlari

A.Tug‘ma va orttirilgan

V.tug‘ma

S.orttirilgan

D.organik va funktsionallarga ajratib o‘rganiladi.

Oligofren bolalarning eng og‘ir darajasi qaysi javobda ko‘rsatilgan

A.debil

V.imbetsil

S.idiot

D.debil, imbetsil

Fonetiko-fonematik komponent-bu

A.nutqning grammatik jihatdan mukammal bo‘lishi

V.aktiv va passiv lug‘at, impressiv va ekspressiv nutq

S.tovushlar talaffuzi, ovoz, nutq tezligi, idrok

D.nutqning funktsional sistemasi

Tovush talaffuzidagi kamchiliklar-bu

A.dislaliya, rinolaliya, dizartriya, anartriya

V.alaliya, afaziya

S.Afoniya, disfoniya, fonosteniya

D.Disgrafiya, agrafiya, aleksiya, disgrafiya

Sistemali nutq buzilishlari-bu

A.afoniya, afaziya, fonosteniya

V. Alaliya, afaziya

S.logonevroz, dizartriya

D.dislaliya, rinolaliya, dizartriya

Yozma nutqdagi kamchiliklar-bu

A.Dislaliya, dizartriya, rinolaliya

V.Disgrafiya, agrafiya, aleksiya, disleksiya

S.tahilaliya, bradilaliya, battarizm, logonevroz

Surunkali kasalliklar bilan kasallanishi natijasida asteniya holati qaysi shakldagi

PRS bolalarda kuzatiladi?

A.tserebral

V.psihogen

S.somatogen

D.konstitutsional shakllarda

Psihofizik infantilizm qaysi shakldagi PRS bolalarga hos?

A.tserebral

V.psihogen

S.somatogen

D.konstitutsional shakllarda

Qanday kasallik oqibatida bolaning harakat-tayanch a‘zolari jarohatlanadi?

A.bolalar tserebral falaji, poliomielit

V.hondrodistrofiya

S.oyoq, qo‘l suyaklarining o‘smayqolishi

D.miopatiya

Bolalar miya falaji-bu

- A.nerv ho‘jayralarining etarli darajada rivojlanmasligi
- V.markaziynerv sistemasining organi k jarohatlanishi
- S.meningit va meningoentsefalit
- D.muskul va mushaklarning yahshi qisqarmasligi.

Nutq qanday vazifani bajaradi?

- A.aloqa bog‘lash
- V.fikr yuritish
- S.kommunikativ
- D.A.V.S.

Nutqning funktsional sistemasi necha komponentni o‘z ichiga qamrab olgan?

- A.1
- V.2
- S.3
- D.4

Inklyuziv ta’lim-bu

- A.anomal bolalar uchun individuallashtgan, sharoitga qarab o‘zgarvchan, g‘amho‘rlik bilan yodasha oladigan ta’lim tizimi.
- V. Anomal bolalar uchun tashkil etilgan differentsial ta’lim
- S.Korreksion ta’lim tizimi

Integratsiyalashgan ta’lim-bu

- A.ta’lim barcha uchun
- V.anomal bolalarni mahsus muassasalarda o‘qitish
- S.inklyuziv ta’lim
- D.differentsial ta’lim

O‘zbekistonda «Ta’lim hamma uchun» milliy dasturi-bu

- A.Salomanka dekloratsiyasi talablarini amalga oshiruvchi
- V.Inklyuziv ta’lim dasturi
- S.Integratsiyalashgan ta’limni amalga tatbiq etish
- D.Anomal bolalarni jamiyatga integratsiyalash dasturi

Salomanka dekloratsiyasi qachon tuzilgan?

- A.1994 yilda
- V.1998
- S.2004
- D.2005 yilda

Kasb-hunarga yo‘naltiruvchi tashhis markazida kimlar ishlaydi?

- A.psiholog, defektolog, proforientator, tibbiyotchi
- V.surdopedagog, tiflopedagog
- S.oligofrenopedagog, logoped
- D.psihonevrolog, otolaringolog

Tibbiypedagogik komissiya a‘zolari-bu

- A.psihonevrolog, otolaringolog
- V.okulist, surdopedagog
- S.tiflopedagog, logoped, oligofrenopedagog
- D. A.V.S.D

Anomal bolalar tashhisini qaysi tashkilot amalga oshiradi?

A.Kasb-hunarga yo'naltiruvchi tashhis markazi

V.Tibbiy-pedagogik komissiya

S.Karlar jamiyati

D.ko'rlar jamiyati

Yordamchi mehnat ta'limi maktabida kimlar ta'lim oladi?

A.Sog'lom bolalar

V.Debil bolalar

S.Imbetsil bolalar

D.Idiot bolalar.

Zaif eshituvchi bolalar maktab-internatida qaysi toifadagi bolalar ta'lim oladi?

A.kar, zaif eshituvchi, kech kar bo'lib qolgan bolalar

V.zaif eshituvchi bolalar S.kar-soqov bolalar

D.keyinchalik zaif eshituvchi bo'lib qolgan bolalar.

Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi bilan qaysi fan shug'ullanadi?

A.Logopediya

V.Surdopedagogika

S.Tiflopedagogika

D.Defektologiya.

Qaysi fan ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanadi?

A.Tiflopedagogika

V.Surdopedagogika

S.Logopediya

D.Oligofrenopedagogika.

Zaif ko'ruvchi bolalarning qo'rish o'tkirligi nechagacha bo'lishi mumkin?

A.0,05-0,4

V.0,04-0,3

S.0,02-0,1

D.0,1-0.2

Oligofreniya necha darajada namoyon bo'ladi?

A.5ta

V.3ta

S.4ta

D. 2ta

O'zbekistonda defektolog mutahassislarni tayyorlash ishlari nechanchi yildan boshlandi?

A.2000

V.1967

S.1984

D.1998

Surdopedagog mutahassislarni tayyorlash ishlari O'zbekistonda qachondan boshlandi?

A.1973

V.1976

S.1984

D.2000

Kim bolani tekshirib, kerak bo'lsa unga korrektsiya qiladigan ko'zoynak taqib yurishni tavsiya etadi?

A.Otolaringolog

V.Oftalmolog

S.Tiflopedagog

D.Psihonevrolog

Yengil darajadagi zaif eshituvchi bolalar ovoz bilan gapirilgan nutqni necha metr masofada eshitmaydi?

A.1-3metr

V.6-8

S.4-6metr

D.2metr

Kar bolalarning necha foizida eshitish nuqsoni tug'ma bo'ladi?

A.10-15%da

V.25-30%

S.30-35%

D.90%da

Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi bilan qaysi fan shug'ullanadi?

A.Tiflopedagogika

V.Surdopedagogika

S.Logopediya

D.Oligofrenopedagogika

Ruhan sust rivojlangan bolalar kliniko-psihologik jihatdan necha turga bo'lib o'rganiladi?

A.4ta

V.2ta

S.5ta

D.6ta

Nizomiy nomli TDPIda nechanchi yildan boshlab mustaqil defektologiya fakulteti faoliyat ko'rsata boshladi?

A.1967

V.1984

S.1998

D.1973

Oligofreniyaning qaysi darajasidagi bolalar yordamchi mehnat maktablarida ta'lim olishlari lozim?

A.idiot

V.debil

S.imbetsil

D.imbetsil va idiot bolalar.

Daun kasalligi bilan kasallangan bolalarning intellekti qaysi darajada?

A.debil

V.imbetsil

S.idiot

D.debil va imbetsil

O‘zbekistonda anomal bolalar necha toifaga ajratib o‘rganiladi?

A.7

V.8

S.9

D.6

Mahsus muassasalarda korrektsiya ishlari deganda nimani tushunasiz?

A.anomaliyalarni tuzatish, yumshatish

V.nuqsonlarni kompensatsiyalash

S.adaptatsiyani amalga oshirish

D.reabilitatsiya ishlari

Korreksion pedagogika fanining qaysi yo‘nalishlari mustaqil fan sifatida ajralib chiqqan?

A.Surdopedagogika, oftalmologiya

V.Oligofrenopedagogika,

S.Logopediya,otolaringologiya

D.Tiflopedagogika,surdopedagogika,oligofrenopedagogika,logopediya

»Oligos» so‘zi qanday ma‘noni bildiradi?

A.kar

V.kam

S.ko‘r

D.ko‘p

Og‘ir nutq nuqsonlari bor bolalarning ta‘lim-tarbiyasi bilan qaysi fan shug‘ullanadi?

A.Surdopedagogika

V.Oligofrenopedagogika

S.Logopediya

D.Tiflopedagogika

Psihik rivojlanishi sust bolalarning eng og‘ir formasi qaysi?

A.somatogen shakli

V.tserebral shakli

S.konstitutsion shakli

D.psihogen shakli

Logopediya fani qandaybolalarning ta‘lim-tarbiyasi bilan shug‘ullanadi?

A.Oligofren bolalar

V.kech kar bo‘lib qolgan bolalar

S.og‘ir nutqiynuqsonli bolalar

D.zaif eshituvchi bolalar.

Hozirgi kunda anomal bolalar qandayatamalar bilan nomlanmoqda?

A.Imkoniyatlari cheklangan bolalar

V.alohida ehtiyojli bolalar

S.barcha javoblar to‘g‘ri

D.mahsus yordamga muhtoj bolalar

O‘zbekistonda anomal bolalarga yordam nechta vazirlik tomonidan tashkil etilmoqda?

A.3ta

V.4ta

S.2ta

D.5ta

Har hil ko‘rinishda tutqanoq tutib turishi qaysi kasallikda namoyon bo‘ladi?

A.skolioz

V.epilepsiya

S.logonevroz

D.oligofreniya

Ruhan sust rivojlangan bolalar aqliyrivojlanish darajasiga ko‘ra necha guruhga bo‘linadi?

A.2ta

V.4ta

S.5ta

D.3ta

Kasb-hunarga yo‘naltiruvchi tashhis markazida kimlar ishlaydi?

A.psixolog, defektolog, proforientator, tibbiyotchi

V.surdopedagog, tiflopedagog

S.oligofrenopedagog, logoped

D.psihonevrolog, otolaringolog

Tibbiy-pedagogik komissiya a‘zolari-bu

A.psihonevrolog, otolaringolog

V.okulist, surdopedagog

S.tiflopedagog, logoped, oligofrenopedagog

D. A.V.S.D

Anomal bolalar tashhisini qaysi tashkilot amalga oshiradi?

A.Kasb-hunarga yo‘naltiruvchi tashhis markazi

V.Tibbiy-pedagogik komissiya

S.Karlar jamiyati

D.ko‘rlar jamiyati

VI. GLOSSARIY

No	O'zbekcha	Inglizcha	Mazmuni
1	Maxsus pedagogika	special pedagogi	Maxsus pedagogika (Defektologiya, yunoncha “defectus” – nuqson, kamchilik, “logos” – fan, ta’limot) rivojlanishda jismoniy yoki psixik kamchilikka ega, maxsus, individual tarbiyalash va o’qitish metodlariga asoslangan, imkoniyatlari cheklangan bolalarni rivojlantirish jarayonini boshqarishni o’rganuvchi fan.
2	Maxsus maktab	special school	Rivojlanishda jismoniy yoki psixik kamchilikka ega, maxsus, individual tarbiyalash va imkoniyatlari cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan maxsus ta’lim tashkilotlari
3	Himoyaga muhtoj	Vulnerable	O’z-o’ziga xizmat qilish, harakatlanish, uyushtirish, o’z axloqi ni nazorat qilish, ta’lim, mehnat faoliyatiga imkoniyatning buzilishi oqibatida ijtimoiy moslashmaganlikka olib keluvchi hayotiy faoliyatning ahamiyatli cheklanganligidir.
4	Ijtimoiy moslashuv	social adaptation	Ular uchun oddiy hayot tarzini va ochiq jamiyatni oddiy shartlarini hayoti davomida qo’llay olishga o’rgatish
5	Imkoniyati cheklangan	possibility be limited	Kar-soqov (surdopedagogika), ko’r (tiflopedagogika), aqliy jihatdan rivojlanishda ortda qolgan (oligofrenopedagogika) bolalar
6	Erta tashhis	early diagnosis	Rivojlanishda jismoniy yoki psixik kamchilikka ega, maxsus, individual tarbiyalash va imkoniyatlari cheklangan bolalarga erta tashhis qo’yish ularning kelgusi rivojlanishida samarali natijalarga erishiladi.
7	Nogironlik	Disability	Bu jamiyatdagi mavjud shart-sharoitlar tufayli yuzaga kelgan, natijada odamlarning faol hayot kechirishiga imkon bermaydigan jismoniy, aqliy, sensor va psixik buzilishlari bo’lgan shaxsning faoliyatiga to’siq yoki cheklashdir
8	Integratsiya	Integration	Imkoniyati cheklangan, alohida yordamga muhtoj bolalar va o’smirlarga ta’lim berish, kasb-hunarga o’rgatish ishlarini amalga oshirish maqsadida umumta’lim muassasalarida inklyuziv sinf va guruhlar tashkil etish
9	Inklyuziv ta’lim	education inclusive	Bu maxsus yordamga muhtoj bolalar va yoshlar uchun individuallashtirish va sharoitga qarab o’zgaruvchan,

			g'amxo'rlik bilan yondasha oladigan ta'lim tizimidir.
10	Ijtimoiy hamkorlik	special cooperation	Imkoniyati cheklangan, alohida yordamga muhtoj bolalar imkon qadar o'ziga tengdosh nogiron bo'lmaganlar bilan munosabatda bo'lib, ijtimoiy tasavvurlarga ega bo'lishlari hamda ijtimoiy hamkorlik o'rnatishlari
11	Korreksiya	Correction	Korreksiya (yunoncha "correctio" – tuzatish) – pedagogik uslub va tadbirlardan iborat maxsus tizimi yordamida anomal bolalarning psixik va jismoniy rivojlanish kamchiliklarini qisman yoki to'liq tuzatish. Aqliy yoki jismoniy, nutqiy rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalarning ruhiy yoki jismoniy rivojlanishidagi kamchiliklarini pedagogik usul va chora-tadbirlar yordamida qisman yoki butunlay bartaraf etish.
12	Korreksion pedagogika	Correction of pedagogical	Maxsus pedagogikaning har bir yo'nalishi uchun ta'lim qonuniyatlarini tadqiq qiladi.
13	Korreksiyalash	Correction	Korreksiyalashning aniq maqsadi, vazifalari va usullari bolaning individual xususiyatlari va taraqqiyotidagi kamchiliklariga qarab belgilanadi. Korreksiyalash (tuzatish) bolaning psixik va jismoniy rivojlanishidagi nuqsonlarni tuzatish, yo'qotish va pasaytirishdan iborat.
14	Anamnez	Anamnez	Anamnez (yunoncha – anamnesis - eslash) – bemorning hayot sharoiti va kasallik tarixi haqida so'rab to'planadigan ma'ulumotlardir.
	Kompleks hamkorlik	Complex cooperation	Pedagoglar jamoasining muayyan sotsial muhitda o'sayotgan har bir bola qobiliyatlarining rivojlanish darajasi va hayot tajribasidan qat'iy nazar uning muvaffaqiyatli ta'lim olishi va rivojlanishi uchun qulay ijtimoiy psixologik shart-sharoit yaratishga qaratilgan kasbiy faoliyat tizimi.
	Kompensatsiya	Compensation	Kompensatsiya (yunoncha "compensatio" – o'rnini to'ldirish) organizmning buzilgan yoki rivojlanmagan funksiyalarining o'rnini to'ldirish, qayta qurishdir.
	Differensial	Differentiate	Maxsus maktablarning turli xillari – karlar uchun, zaif eshituvchilar va kech kar bo'lib qolganlar uchun maktab bo'limlari va maktablarning barcha turlarida ikki yoqlama nuqsonli bolalar uchun maxsus sinflar tashkil qilinishidir.
	Integratsiya	Integration	Integratsiya (lotincha integratio – tiklash, to'ldirish). 1. Tizim yoki organizmning alohida qismlari va

			funksiyalarining o'zaro bir butun bog'langan holatini ifodalovchi tushuncha, shuningdek, mana sha holatga olib keladigan jarayoni. 2. Fanlarning o'zaro yaqinlashish va bog'lanish jarayoni, differentsatsiya jarayoni bilan birga kechadi.
	Ijtimoiy Reabilitatsiya	Social rehabilitate	Ijtimoiy reabilitatsiya (yunoncha "rehabilitas" – qobiliyatni tiklash) anomal bolalarning psixofiziologik imkoniyatlariga ko'ra ijtimoiy muhitda ishtirok etishi uchun sharoit yaratish, ularni ijtimoiy hayot va mehnatga jalb etish ma'nosini anglatadi.
	Ijtimoiy adaptatsiya	Social adaptation	Ijtimoiy adaptatsiya (yunoncha "adapto" – moslashish) anomal bolalarning individual, guruhli xulqlarini ijtimoiy qoidalar, qadriyatlarga mos kelishini ta'minlash deganidir.
	Tiflopedagogika	Tyflopedagogical	Ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishni o'rganadi.
	Ko'rish analizatori	Watch analyzer	Ko'rish sezgilarini hosil qiluvchi nerv mexanizmlari. Ko'rish analizatorining po'stloq uchi ensada joylashgan bo'lib, u yerda ko'rish sezgilari shakllanadi. Ko'rish analizatorining o'tkazuvchi yo'llari ko'rish nervlaridir.
	Qisman ko'ruvchi	Partially regulated	Ko'rish o'tkirligi 0 dan 0,004 gacha. Bu bolalar umuman ko'rmaydilar, ko'rish imkoniyati kam saqlangan. Mashg'ulotlarda ular asosan o'quv materialini sezish, eshitish idroki asosida o'zlashtiradilar. Brayl tizimi bo'yicha o'qiydi va yozadilar. Ba'zi bir bolalar saqlangan ko'rish imkoniyatidan o'qish va yozishda foydalanishlari mumkin.
	Total ko'rlik	Carped profoundness	Ko'r bolalarning ko'rish qobiliyati keskin kamaygan yoki korreksiya qo'llanilganda ya'ni ko'zoynak tutilganda ham ko'rish o'tkirligi 0,04 gacha pasaygan bo'lsa, bunday bolalar amalda ko'r bo'ladi.
	Brail tizimi	Braille system	Ko'zi ojiz shaxslar tomonidan qo'llanuvchi nutq shakli bo'lib, bunda harf, so'z va raqamlar grifel bilan relefli-nuqtali belgilar ko'rinishida maxsus moslama yordamida aks ettiriladi. 1829 yilda fransuz pedagogi Lui Brail tomonidan yaratilgan.
	Oftalmolog	Ophthalmologist	Bolani tekshirish, kerak bo'lsa unga korreksiya qiladigan ko'zoynak taqib yurishni tavsiya etadi va bola qaerda ta'lim olish kerakligini aniqlaydi.
	Ko'rish qobiliyati	The ability to view the	Bolaning tevarak-atrofdagi narsa va buyumlarni ko'zini harakatlantirmagan holatda buyumlarni ko'ra olishi

	Uzoqdan ko'rish	Myopia	Ko'zdan yiroqda ko'radi, ko'zga yaqin buyumlarni idrok etishda qiynaladi. Bunday bolalar mayda obektlarni ko'rib o'rganishga mo'ljallangan darslarda juda qiynaladilar va o'qish, yozish hamda tarqatma material bilan ishlashda qiyinchilikka uchraydilar. Uzoqdan ko'rish maxsus korreksiya ko'zoynaklari bilan to'g'rilanishi mumkin. Ularga jismoniy vazifalarni bajarish taqiqlanmaydi. Yaqin obqektlar bilan uzoq ishlash taqiqlanadi.
	Katarakta	Cataracts	Ko'z gavharining loyqalanishi (pomutnenie). Bunda gavharni jarroxlik yo'li bilan olib tashlash va yangisini qo'yish mumkin.
	Albinizm	Albinism	To'r pardada pigment yetishmasligi. Natijada kishining ko'zi qizil, sochi va tanasi oq bo'lishi mumkin. Ularga yorug'likto'suvchi ko'zoynaktaqish, quyosh nurlaridan saqlanish tavsiya etiladi.
	Glaukoma	Glaucoma	Ko'z ichki bosimining ko'tarilishi.
	Mikroftalm	Microphthalm	Ko'z olmasining kichrayishi.
	To'r pardaning ko'chishi	Mycroblephoron	To'r parda tashqi qobig'ining oqib tushishi. To'r parda tarang tortilib turgan yuqori miopiyali kishilarda to'r pardaning ko'chishiga moyillilik bor. Ular og'ir ko'tarish, jismoniy mashqlardan saqlanishi lozim.
	Eshitish a'zosi	Auris	Uch qism (tashqi, o'rta va ichki quloq) dan tuzilgan. Muvozanatni saqlash a'zosi esa ichki quloq (labirint)ning bir qismi (dahliz va yarim halqasimon kanallar)dir.
	Surdapedagogika	Surpedagogika	Eshitishda nuqsoni bor bolalar kar soqov, zaif eshituvchi keyinchalik zaif eshituvchi bo'lib qolgan bolalar guruhiga bo'lib o'rganiladi
	Ovoz balandligi	The volume	Ovoz balandligi (hajmi) yoki intensivligi (detsibel orqali dB) va uning chastota yoki pitch (gerts)da o'lchanadi. Eshitish qobiliyatining buzilishi bir quloqda yoki har ikkala quloqda sodir bo'lishi mumkin
	Zaif eshituvchi	Weak hearing	Eshitishning meyoridagi nutqni idrok etishga to'sqinlik qilish darajasidagi turg'un pasayishi.
	Ichki quloq	The inner ear	Ichki quloq (auris interna) yarimdoira kanalchalar va chig'anoqdan iborat. Labirint ikki qism – tashqi tomondagi suyak qismi (labyrinthus osseus) va uning ichkarisida joylashgan parda qismi (labyrinthus membranaceus) dan tuzilgan bo'lib, chakka suyagining piramida qismi ichida joylashgan. Labirint yarim halqasimon uchta kanal (canales semicirculares), labirint dahlizi (vestibulum labyrinthus) va

			chig'anoqdan iborat.
	Labdab o'qish	Lip reading	Labdan o'qish yoki "tovushni ko'rib o'qish" – lablar va til harakatlari orqali amalga oshadi. Labdan o'qishni og'iz artikulyatsiyasi va tilning tana qismi orqali ham o'rgatish mumkin.
	Nog'ora parda	The drum cower	Soat oynasiga o'xshash botiq doira shaklida bo'lib, yupqa elastik to'qimadan tuzilgan, diametri o'rta yoshdagi odamlarda o'rtacha 9x12 mm
	Uzluksiz ta'lim	Continuing education	Umumta'lim va mahsus kasbiy tayyorgarligini ta'minlaydigan davlat va ta'lim tashkilotlarini tizimida shahrsning rivojlanish jaroyani va natijasi;tashhislash kompensatsiyalash adaptatsion ,bilim olish madaniy ehtiyojlarinig qondirilishini ta'minlaydi
	Tashqi quloq	Auris externa	Quloq supراسي – auricula va tashqi eshitish yo'li – meatus acusticus externus dan tashkil topgan.
	Chig'anoq	Oyster	Chig'anoq (cochlea) dahliz pastidagi aylana atrofida spiralga o'xshab 2,5 marta aylanishidan hosil bo'lgan kanal (canalis spiralis cochleae), uning birinchi aylanasi 6 mm, ikkinchisi 4 mm va uchinchisi 2 mm. Ularning biri ikkinchisidan kichiklashib boradi.
	Eshitish a'zosi	Auris	Uch qism (tashqi, o'rta va ichki quloq) dan tuzilgan. Muvozanatni saqlash a'zosi esa ichki quloq (labirint)ning bir qismi (dahliz va yarim halqasimon kanallar)dir.
	Surdapedagogika	Surpedagogika	Eshitishida nuqsoni bor bolalar kar soqov, zaif eshituvchi keyinchalik zaif eshituvchi bo'lib qolgan bolalar guruhiga bo'lib o'rganiladi
	Ovoz balandligi	The volume	Ovoz balandligi (hajmi) yoki intensivligi (detsibel orqali dB) va uning chastota yoki pitch (gerts)da o'lchanadi. Eshitish qobiliyatining buzilishi bir quloqda yoki har ikkala quloqda sodir bo'lishi mumkin
	Zaif eshituvchi	Weak hearing	Eshitishning meyoridagi nutqni idrok etishga to'sqinlik qilish darajasidagi turg'un pasayishi.
	Ichki quloq	The inner ear	Ichki quloq (auris interna) yarimdoira kanalchalar va chig'anoqdan iborat. Labirint ikki qism – tashqi tomondagi suyak qismi (labyrinthus osseus) va uning ichkarisida joylashgan parda qismi (labyrinthus membranaceus) dan tuzilgan bo'lib, chakka suyagining piramida qismi ichida joylashgan. Labirint yarim halqasimon uchta kanal (canales semicirculares), labirint dahlizi (vestibulum labyrinthus) va chig'anoqdan iborat.

	Labdab o'qish	Lip reading	Labdan o'qish yoki "tovushni ko'rib o'qish" – lablar va til harakatlari orqali amalga oshadi. Labdan o'qishni og'iz artikulyatsiyasi va tilning tana qismi orqali ham o'rgatish mumkin.
	Nog'ora parda	The drum cower	Soat oynasiga o'xshash botiq doira shaklida bo'lib, yupqa elastik to'qimadan tuzilgan, diametri o'rta yoshdagi odamlarda o'rtacha 9x12 mm
	Logopediya	logopedia	Logopediya termini grekcha <i>logos</i> (so'z, nutq), <i>peydeo</i> (tarbiyalayman, o'qitaman) so'zlardan tashkil topgan bo'lib, tarjimada to'g'ri «nutqni tarbiyalash» ma'nosini anglatadi.
	Nutq nuqsonlari	speech defects	Bu adabiy tilda qabul qilingan nutq normasidan biroz bo'lsa ham chetga chiqish.
	Maxsus mashqlar	special exercises	Bu o'rinda biz nafas olishni rivojlantirish bo'yicha u yoki bu ko'rinishdagi, logopediya amaliyotida tez-tez qo'llaniladigan maxsus mashqlarni bajarishni (paxtani puflash, rezina o'yinchoqlarni puflab shishirish) shart emas deb hisoblaymiz, chunki bunday nafas olishning barcha turlari nutqqa aloqador emas.
	Nutq faoliyati	speech	Murakkab ruhiy faoliyat. U ruhiy jarayonlarning tarkib topishiga va bolaning umuman barkamol bo'lib o'sishiga kata ta'sir ko'rsatadi.
	Nutq sistemasi	speech system	Nutq sistemasining tuzilish komponenti (tovush tomoni, grammatik tuzilishi, lug'at zonasi), nutqning funksional jihatlari, nutqiy faoliyat turlarining (og'zaki va yozma) o'zaro aloqadorligi hisobga olinadi.
	Nutq apparati	Office of the speech	Nutq tovushlarini hosil qilishda ishtirok etadigan nutq organlari tizimi
	Rinolaliya	rinolalia	Rinolaliya (grekcha so'zdan olingan bo'lib, rhinos – burun, lalia – nutq) nutq apparatining anatomik va fiziologik kamchiliklari sababli ovoz tembri va tovushlar talaffuzidagi buzilishdir. Rinolaliyani o'rganish tarixi juda uzoq va mashaqqatli yo'lni bosib o'tdi. Muammoni o'rganishda vrachlar, psixologlar, defektologlar o'zlarining katta hissalarini qo'shdilar.
	Dizartriya	dizartria	Dizartriya – nutq apparati inervatsiyasining organik buzilishi sababli nutqning talaffuz tomonidan buzilishidir. Dizartriya termini grekcha so'zdan olingan bo'lib, dis – bo'lak, arthon – biriktirish degan ma'noni

			bildiradi. Dizartriya-bu markaziy xarakterdagi organik nutq buzilishi hisoblanadi. Dizartriya da nutq a'zolarining (yumshoq tanglay, til, lablar) kam harakatlanishi natijasida nutq tovushlari artikulyatsiyasi qiyinlashadi, shu bilan birgalikda ovoz, nafas buzilishlari hamda nutqning sur'ati, ritmi va ifodaliligida o'zgarishlar kuzatiladi. Dizartriyaning og'ir formasida nutq butunlay tushunarsiz bo'ladi. Bunday hol anartriya deb ataladi. Anartriya termini grekcha so'zdan olingan bo'lib, a-yo'q, arthon – biriktirish degan ma'noni bildiradi.
	Duduqlanish	stammering	Duduqlanish – bu nutq apparati muskullarining tortishish natijasida nutqning sur'at-ohangining buzilishidir. Duduqlanish muammosini nutq buzilishlari haqidagi ta'limotning rivojlanishi tarixida eng qadimiylaridan biri deb hisoblash mumkin. Uning mohiyatini turlicha talqin qilish fanning rivojlanishi va mualliflarning bunday nutq buzilishlariga qanday nuqtai nazardan yondashganliklari va yondashayotganligi darajasi bilan bog'liqdir.
	Tilshunoslik	Linguistics	Nutq tillar birligining turli darajasi va ularning amal qilish qoidalaridan foydalanishni ham nazarda tutadi. Ular har xil buzilishlarda turlicha buzilishi mumkin. Bolaning til normalarini o'zlashtirib olish qonunlari va izchilligini bilish logopedik xulosalarni aniqlashtirishga yordam beradi, logopedik ta'sir etish tizimlarini ishlab chiqish uchun zarur bo'ladi.
	Logopediya	Logopedia	Logopediya termini grekcha <i>logos</i> (so'z, nutq), <i>peydeo</i> (tarbiyalayman, o'qitaman) so'zlardan tashkil topgan bo'lib, tarjimada to'g'ri «nutqni tarbiyalash» ma'nosini anglatadi.
	Nutq nuqsonlari	speech defects	Bu adabiy tilda qabul qilingan nutq normasidan biroz bo'lsa ham chetga chiqish.
	Maxsus mashqlar	special exercises	Bu o'rinda biz nafas olishni rivojlantirish bo'yicha u yoki bu ko'rinishdagi, logopediya amaliyotida tez-tez qo'llaniladigan maxsus mashqlarni bajarishni (paxtani puflash, rezina o'yinchoqlarni puflab shishirish) shart emas deb hisoblaymiz, chunki bunday nafas olishning barcha turlari nutqqa aloqador emas.
	Harakat – tayanch	of being a member of the base phisical	Bosh miyaning harakat zonalari va harakatlarni o'tkazuvchi yo'llarining birlamchi jarohatlanishi bilan namo'en

	a'zolari jarohatlanishi	impairment	bo'luvchi markaziy nerv tizimi kasalligidir. Bolalar serebral falajida miyaning harakat va nutq harakat tizimlarining erta organik jarohatlanishi kuzatiladi.
	Kompleks yondashuv	an integrated approach	Pedagoglar jamoasining muayyan sotsial muhitda o'sayotgan har bir bola qobiliyatlarining rivojlanish darajasi va hayot tajribasidan qat'iy nazar uning muvaffaqiyatli ta'lim olishi va rivojlanishi uchun ijtimoiy psixologik shart-sharoit yaratishga qaratilgan kasbiy faoliyat tizimidir.
	Kinestetik (harakat) sezgilar	Kinesthetic feeling	Gavdaning fazodagi holatini ayrim organlarning harakatlarini aks ettiruvchi sezgi turlari. Ular ko'rish analizatorlarining ishida va nutq organlarining faoliyatida muhim rol o'ynaydi.
	Harakatni idrok etish	reflex movements	Ob'ektlarning yoki kuzatuvchining o'zining fazodagi o'zgarishlarining vaqtida aks etishi, bu turli analizatorlarning o'zaro munosabati tufayli ta'minlanadi.
	Harakat buzilishi	impaired movement	Avval ishlab chiqilgan reaksiyalar yoki ularning alohida komponentlarini bartaraf etuvchi tormozlanish; bunda ular o'zining moslashuvchanlik xususiyatini yo'qotadi va muhitning o'zgargan shart-sharoitlariga javob bermay qo'yadi.
	Serebral falajlik	cerebral paralysis	Hali yetilmagan shakllanib bo'lmagan miyaning kasalligidir. Onaning homiladorlik davrida ma'lum kasalliklar bilan kasallanishi ,tug'ilish vaqtidagi patologik o'zgarishlar ,tug'ilgandan to bir yoshgacha davr ichida kasallanishi natijasida bosh miyaning harakat zonalari shikastlanadi, uning natijasida miyaning yahlit yetilishi kechikadi va buziladi.
	Muvozanatni saqlash	balancing	Alohida tana qismlarining holatini o'zgartirib turish evaziga uning muvozanatini saqlash. Muvozanat saqlashda barcha analizatorlarning o'zaro aloqada ishlashi talab qilinadi, shuning uchun u ilk va kichik maktab yoshidagi bolalarning harakatlanish faolligini tashkil etishning murakkab shakli hisoblanadi.
	Murakkab buzilish	complex problems	Ikki va undan muammolarning birgalikda kelishi (mas, eshitish-ko'rish, ko'rish-eshitish-aqliy, ko'rish-aqliy, eshitish-tayanch-harakat a'zolari faoliyatidagi me'yordan chetga chiqish). Bunday buzilishlar bolaning ruhiy rivojlanishiga o'ziga xos ravishda ta'sir etib, maxsus korreksion ta'sirni talab etadi. Kompleks buzilishlari bo'lgan bolalarning o'sishi, mavjud kamchiliklariga qarab,

			o'ziga xos ravishda kechadi.
	Ixtiyoriy harakatlar	Willing movement	Ijobiy yakuniy natijaga erishishga yoki xatti-harakat akseptorini amalga oshirishga qaratilgan faoliyat
	Harakatlanish faolligi	Moving activity	Organizmning harakatlanishga bo'lgan ehtiyojining qondirilishi. Harakatlanish faolligi bola normal rivojlanishining eng muhim shartidiri.
	Aqli zaiflik	mentally retarded	Bosh miyaning organik jihatdan jarohatlanishi natijasida psixik, birinchi navbatda intellektual rivojlanishning turg'un pasayishi tushuniladi. Birinchi marta psixiatr <i>F. Platter</i> (1537—1614) ruhiy kasalliklar orasidan aqli zaif bolalarni ajratib berdi. Aqli zaif bolalarni tasniflash, ularga klinik tavsifnoma berish ishlari <i>F. Pinel</i> (1775-1838), <i>J. Eskirol</i> (1772-1840) tomonidan bajarildi. J. Eskirol birinchi marta «aqli zaiflik» atamasini fanga kiritadi.
	Aqliy rivojlanish	Mental developing	Bolaning yoshi va hayotiy tajribasining ortishi hamda tarbiyaviy ta'sirlar bilan bog'liq holda uning fikrlash faoliyatida sodir bo'ladigan sifat va miqdor o'zgarishlari
	Aqli zaiflikning darajalari	Kind of mentally retarded	Butunjahon sog'liqni saqlash tashkiloti (BSST) tomonidan aqli zaiflikning to'rt darajasi ajratib ko'rsatilgan. Ya'ni: 1) yengil (kam); 2) o'rta; 3) og'ir; 4) chuqur.
	Bilish jarayoni	Learning process	Nazariya va amaliyotga bo'linadi. Nazariya yangi bilimni, yangicha bilishni ifodalovchi tizimli fikrdir. Nazariya har xil shakllarda ifodalanadi: aksioma, teorema, qonun, formula, grafik raqam va boshqalar. Nazariyada g'oya shakllanadi.
	Ijtimoiy mashqlar	social exercise	Bolalarda jamiyatda o'zini tutish ko'nikmalarini tarbiyalashga, muloqot darajasi va faolligini oshirishga yo'naltirilgan. Bolalar yo'l harakati qoidalarini o'rganishadi, jamiyatda o'zini tutish bo'yicha mashq qilishadi, shaharda joylashgan muassasalar bilan tanishishadi. Pedagog bilan do'konlar, dorixonalar, kiosklar bilan tanishshadi, kichik xaridlar qilib ularni to'lashni o'rganishadi.
	Korreksion pedagogika	pedagogical-correction	Korreksion (maxsus) pedagogika – imkoniyati cheklangan kar-soqov (surdopedagogika), ko'r (tiflopedagogika), aqliy jihatdan rivojlanishda ortda qolgan (oligofrenopedagogika) bolalarga ta'lim berish va ularni tarbiyalashning o'ziga xos

			xususiyatlarini o'rganadi.
	Aqliy va jismoniy rivojlanish muammosi bo'lgan bolalar	In physical and intellectual development defect of children	Tug'ma irsiy ega bo'lingan kasalliklar yokibelgilangan tartibda tadiqlangan jarohatlar asoratlari oqibatida hayotiy faoliyati cheklangan jismoniy va psixikkamchilikka ega bo'lgan 18 yoshgacha bo'lgan bolalar
	Aqliy harakatlar	Mental attempt	Insonning biron bir tashqi vositalarga , shu jumladan ovoqli nutqqa tayanmagan holda ichkiongda bajariladigan turlituman harakatlar
	Irsiyat	heredity	Organizm va nerv sistemasi xususiyatlarining o'tmish avlodlar tajribasida tarkib topib, mustahkamlanib, keyingi avlodlarga o'tish jarayoni. Irsiyat o'zgaruvchandir. U yashash sharoiti, ijtimoiy muhit, ta'lim-tarbiyaga ham bog'liq.
	Diqqat depressiyasi	Decreasing of attention	Diqqat depressiyasi (lotincha - pasayish) - turli tashqi va ichki omillarga ko'ra obyektida to'planish va mustahkamlanishning kuchsizlanishi va buzilishi.
	Ruhiy rivojlanish	mental development	Inson hayotining turli bosqichlarida bilish faoliyati va shaxsiy xislatlari shakllanishi va takomillashuvi.
	Ruhiy rivojlanishning sustlashishi	Psychic impairment	Umuman psixikaning yoki uning ayrim funksiyalarining rivojlanishida vaqtinchalik orqada qolishi; me'yordagi ruhiy rivojlanish sur'atining buzilishi. Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalarning maktab sharoitiga ko'nikmalari, o'quv faoliyati kirishishlari qiyinlashadi, ular topshiriqlarni bajarishda ham qiynaladilar.
	Yengil nuqson	missing light	Bular maxsus sharoitda 1- 3 yil ta'lim- tarbiya olganlaridan keyin o'qishni ommaviy maktabning tegishli sinfida davom ettirishi mumkin.
	Ruhan sust rivojlanganlikning somatogen shakli	Psychic impairment the kind of somathgen	Ilk yoshda har xil surunkali kasalliklar bilan tez-tez kasallanib turish natijasida bola yaxshi o'sib-unmay qolishi mumkin , bu esa o'z navbatida ruhiy jihatdan rivojlanishida orqada qolishga, kechikishga olib keladi, sust rivojlanganlikning somatik shakli deb shunga aytiladi. Bolada surunkali infeksiyalar, allergik holat tug'ma porok va shu kabi kasalliklar ayniqsa tez uchrab turadi.
	Ruhan sust rivojlanganlikning konstitutsional shakli	Psychic impairment the kind of constitution	Ruhan sust rivojlanganlikning konstitutsional shaklini karakterlovchi belgilarga quyidagilar kiradi: bolaning gavda tuzilishi sog'lom tengdoshlarinikiga nisbatan 1- 2 yosh kichik ko'rinadi. U o'zini bog'cha yoshidagilarga o'xshab tutadi va ta'lim olish uchun hali "yetilmagan" bo'ladi. Bunday bola o'quv faoliyatiga yaxshi kirishib ketmaydi, chunki unda o'qishga

			qiziqish yo'q, ish qobiliyati past. Mas'uliyatsizlik, motivlarning sustligi, ruhiy jarayonlardan analiz, sintez qobiliyatlarining yaxshi rivojlanmaganligi tufayli o'qish va yozishni, matematikani katta qiyinchiliklar bilan o'zlashtiradi.
	Ruhan sust rivojlanganlikning psixogen shakli	Psychic impairment the kind of psychogen	Ruhan sust rivojlanganlikning psixogen shaklida bola erta yoshligidan noqulay, noto'g'ri sharoitda tarbiyalanadi va shu tarbiyaning salbiy tomonlari ruhan rivojlanishiga ta'sir o'tkazgan bo'ladi. Shu xildagi kamchiliklarning kelib chiqish sabablarini 3 guruhga bo'linadi.
	Ruhan sust rivojlanishning serebral shakli	Psychic impairment the kind of cerebral	Ruhiy sust rivojlanishning serebral shakli miya shikastlari, meningit, meningoensefalit, gidrotsefaliya va boshqa kasalliklar natijasi bo'lib hisoblanadi.
	Infantilizm	Infantilism	Ya'ni bola o'sib-unmagan, go'dak taxlit bo'lib qolaveradi. Bunda bola psixikasida nevrozga o'xshash holatlardan o'z kuchiga ishonmaslik, qo'rqqoqlik, injiqlik, erkalik, qiziqishning pastligi va boshqalar kuzatiladi.
	Pedagogik qarovsiz bolalar	Pedagogical neglected of the children	Psixikasi normal bo'lib, ular noto'g'ri tarbiyalanganligi natijasida ulgurmovchi o'quvchilar qatoriga o'tib qoladilar. Xolbuki, ruhan sust rivojlangan bolalarda shaxsiyatning har tomonlama noto'g'ri rivojlanishi markaziy nerv sistemasidagi yengil darajadagi organik jarohatlanish bilan bog'liq.
	Serebrastenik holatlar	Cerebrastenik states	Bular ham tez-tez uchrab turadi. Markaziy nerv sistemasi tez charchaydi, neyrodinamik o'zgarishlar kuzatiladi. Natijada aqliy qobiliyati susayib, xotira pasayadi, diqqati tarqoq bo'lib qoladi, tez ta'sirlanish, qiz bolalarda yig'loqilik, o'g'il bolalarda xaddan tashqari qo'zg'aluvchanlik kuzatiladi, bola ish qobiliyati past, arzimagan narsaga tez charchaydigan bo'lib qoladi.
	Aqli zaiflik	mentally retarded	Bosh miyaning organik jihatdan jarohatlanishi natijasida psixik, birinchi navbatda intellektual rivojlanishning turg'un pasayishi tushuniladi. Birinchi marta psixiatr F. Platter (1537—1614) ruhiy kasalliklar orasidan aqli zaif bolalarni ajratib berdi. Aqli zaif bolalarni tasniflash, ularga klinik tavsifnoma berish ishlari F. Pinel (1775-1838), /. Eskirol (1772-1840) tomonidan bajarildi. J. Eskirol birinchi marta «aqli zaiflik» atamasini fanga kiritadi.
	Aqliy rivojlanish	Mental developing	Bolaning yoshi va hayotiy tajribasining ortishi hamda tarbiyaviy ta'sirlar bilan bog'liq holda uning fikrlash faoliyatida sodir bo'ladigan sifat va miqdor o'zgarishlari
	Aqli zaiflikning	Kind of mentally	Butunjahon sog'liqni saqlash tashkiloti (BSST) tomonidan

	darajalari	retarded	aqli zaiflikning to'rt darajasi ajratib ko'rsatilgan. Ya'ni: 5) yengil (kam); 6) o'rta; 7) og'ir; 8) chuqur.
	Bilish jarayoni	Learning process	Nazariya va amaliyotga bo'linadi. Nazariya yangi bilimni, yangicha bilishni ifodalovchi tizimli fikrdir. Nazariya har xil shakllarda ifodalanadi: aksioma, teorema, qonun, formula, grafik raqam va boshqalar. Nazariyada g'oya shakllanadi.
	Ijtimoiy mashqlar	social exercise	Bolalarda jamiyatda o'zini tutish ko'nikmalarini tarbiyalashga, muloqot darajasi va faolligini oshirishga yo'naltirilgan. Bolalar yo'l harakati qoidalarini o'rganishadi, jamiyatda o'zini tutish bo'yicha mashq qilishadi, shaharda joylashgan muassasalar bilan tanishishadi. Pedagog bilan do'konlar, dorixonalar, kiosklar bilan tanishshadi, kichik xaridlar qilib ularni to'lashni o'rganishadi.
	Korreksion pedagogika	pedagogical-correction	Korreksion (maxsus) pedagogika – imkoniyati cheklangan kar-soqov (surdopedagogika), ko'r (tiflopedagogika), aqliy jihatdan rivojlanishda ortda qolgan (oligofrenopedagogika) bolalarga ta'lim berish va ularni tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi.
	Aqliy va jismoniy rivojlanish muammosi bo'lgan bolalar	In physical and intellectual development defect of children	Tug'ma irsiy ega bo'lingan kasalliklar yokibelgilangan tartibda tadiqlangan jarohatlar asoratlari oqibatida hayotiy faoliyati cheklangan jismoniy va psixik kamchilikka ega bo'lgan 18 yoshgacha bo'lgan bolalar
	Aqliy harakatlar	Mental attempt	Insonning biron bir tashqi vositalarga , shu jumladan ovozi nutqqa tayanmagan holda ichkionda bajariladigan turlituman harakatlar
	Irsiyat	heredity	Organizm va nerv sistemasi xususiyatlarining o'tmish avlodlar tajribasida tarkib topib, mustahkamlanib, keyingi avlodlarga o'tish jarayoni. Irsiyat o'zgaruvchandir. U yashash sharoiti, ijtimoiy muhit, ta'lim-tarbiyaga ham bog'liq.
	Diqqat depressiyasi	Decreasing of attention	Diqqat depressiyasi (lotincha - pasayish) - turli tashqi va ichki omillarga ko'ra obyektga to'planish va mustahkamlanishning kuchsizlanishi va buzilishi.

VII. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi: 2023-yil 30-aprelda qabul qilingan [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-6445145>.
2. O'zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi qonuni: 2020-yil 23-sentyabr, O’RQ-637-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5013007>.
3. Bola huquqlari to’g’risida konvensiya. – Toshkent: UNICEFning O’zbekistondagi vakolatxonasi, 1992. – 48 b.
4. O'zbekiston Respublikasining “Nogironligi bo’lgan shaxslarning huquqlari to’g’risida”gi qonuni: 2020-yil 15-oktyabr, O’RQ-641-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5049511>.
5. O'zbekiston Respublikasining “Bola huquqlarining kafolatlari to’g’risida”gi qonuni: 2008-yil 7-yanvar, O’RQ-139-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-1297315>.
6. O'zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to’g’risida”gi qonuni: 2017-yil 3-yanvar, O’RQ-419-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-3088008>.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko’tarish to’g’risida”gi qarori: 2017-yil 28-iyul, PQ-3160-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-4071203>.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O’zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi farmoni: 2019-yil 29-aprel, PF-5712-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-4312785>.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiytadqiqot faoliyatini qo’llab-quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to’g’risida”gi qarori: 2021-yil 25-yanvar, PQ-4963-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5239538>.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo’ljallangan Yangi O’zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to’g’risida”gi farmoni: 2022-yil 28-yanvar, PF-60-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5841063>.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo’yicha milliy dasturni tasdiqlash to’g’risida”gi farmoni: 2022-yil 11-may, PF-134-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/6008663>.
12. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Xalq ta’limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to’g’risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi qarori: 2022-yil 17-yanvar, 25-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/ru/docs/-5828765>.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev Sh. M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017yil 14-yanvar. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.
2. Mirziyoyev Sh. M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 488 b.
3. Mirziyoyev Sh. M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – 32 b.

Asosiy adabiyotlar

1. Shomahmudova R. Maxsus va inklyuziv ta'lim. – Toshkent: Chashma Print, 2011. – 214 b.
 2. Musurmonova O., Ibragimov X., Jamoldinov O. Umumiy pedagogika. Darslik. I qism. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – 376 b.
 3. Mavlonova R. A. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 528 b.
 4. Begimkulov U. Sh. Pedagogik ta'limni axborotlashtirish: nazariya va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: FAN, 2011. – 232 b.
 5. Eshqobilov S. O'quv-tarbiyaviy ishlarni boshqarishda axborot tizimlaridan foydalanish. Metodik qo'llanma – Toshkent: A. Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot instituti, 2022. – 74 b.
 6. Jumanazarov S. Ta'limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo'llanma. – Toshkent: 2023. – 46 b.
 7. Ishmuhamedov R. J, Yuldashev M. A. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2013. – 96 b.
 8. Tolipova J. O. Pedagogik texnologiyalar – do'stona muhit yaratish omili. – Toshkent: UNICEFning O'zbekistondagi vakolatxonasi, 2005. – 128 b.
- ### **IV. Elektron manbalar**

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. my.gov.uz – yagona interaktiv davlat xizmatlari portali.
3. lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
4. uzedu.uz – Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining rasmiy sayti.
5. avloniy.uz – A. Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot instituti rasmiy sayti.
6. utube.uz – “Ziyonet” tarmog'i ta'lim videoportali.
7. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
8. natlib.uz – O'zbekiston milliy kutubxonasi sayti.
9. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
10. smartland.maktab.uz – “Smartland” platformasi.

11. educare.uzedu.uz – ijtimoiy-psixologik, tibbiy-psixologik, psixologikpedagogik ma'lumotlar portali.
12. onlinedu.uz – uzluksiz kasbiy ta'lim platformasi.
13. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
14. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
15. yaklass.ru – maktab o'quvchilari uchun raqamli ta'limiy resurs, Rossiya.
16. defectolog.ru – defektologlar uchun sayt, Rossiya.